

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra psychosociálních věd

Historie a významné osobnosti v oblasti sociální práce

History and important personalities in the field of social work

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

PhDr. Jiří Šedivý

Autor:

Karolína Poláková

Praha 2025

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Jiřímu Šedivému za odborné vedení, vstřícnost a trpělivý přístup, který mi při zpracování bakalářské práce věnoval.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Historie a významné osobnosti v oblasti sociální práce“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Karolína Poláková

Anotace

Bakalářská práce „Historie a významné osobnosti v oblasti sociální práce“ se zaměřuje na vývoj sociální práce v oblasti teorie, vzdělávání i praxe. Práce zkoumá historické souvislosti a vliv žen, které formovaly její profesní základy. V praktické části jsou představeny postoje k odbornému postavení oboru a míra znalosti jeho zakladatelských osobností. Cílem práce je ukázat, jak dějinná kontinuita a konkrétní osobnosti inspirovaly dnešní podobu sociální práce.

Annotation

The bachelor thesis “History and Important Personalities in the Field of Social Work” focuses on the development of social work in the areas of theory, education, and practice. It examines historical contexts and the influence of women who helped shape its professional foundations. The practical part presents public attitudes towards the professional status of the field and the level of awareness of its founding figures. The aim of the thesis is to show how historical continuity and specific personalities have inspired the current form of social work.

Klíčová slova

Osobnosti, sociální práce, aktivizace, přístup, zprofesionalizování, sociální péče, historie

Keywords

Personalities, social work, activation, access, professionalization, social care, history

Obsah

Obsah	5
Seznam zkratk	6
Úvod	7
1 Sociální práce jako praktická pomoc a činnost, vědní a studijní obor	8
1.1 Sociální práce jako věda a její specifika	8
1.2 Sociální práce jako studijní obor	10
1.3 Sociální práce jako pole praxe	12
2 Historické kontexty	15
2.1 Hlavní osy vzniku a vývoje sociální práce ve světě	15
2.2 Historický vývoj české sociální práce	18
2.3 Současné pojetí sociální práce v Česku	20
3 Významné osobnosti ve světě a jejich vliv na genezi sociální práce	22
3.1 Průkopnice sociální práce Mary Richmond	22
3.2 Průkopnice komunitní práce Jane Addams	24
3.3 Průkopnice sociálního bydlení Octavia Hill	26
4 Významné osobnosti sociální práce v českých zemích	28
4.1 Marie Riegrová-Palacká	28
4.2 Alice Garrigue Masaryková	31
4.3 Marie Krakešová	37
5 Motivační podněty	42
5.1 Anketní šetření	42
5.2 Výstupy z ankety	44
5.3 Shrnutí praktické části	46
Závěr	48
Seznam použité literatury	50
Přílohy	53

Seznam zkratek

AVSP (Asociace vzdělavatelů v sociální práci)

ČASP (Česká asociace sociálních pedagogů)

ČČK (Československý červený kříž)

ČSSZ (Česká správa sociálního zabezpečení)

MPSV (Ministerstvo práce a sociálních věcí)

NNO (Nestátní nezisková organizace)

NZDM (Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež)

PMS (Probační a mediační služba)

SAS (sociálně aktivizační služby)

SPZ (státní politika zaměstnanosti)

TP (terénní programy)

ÚP ČR (Úřad práce České republiky)

YMCA (Young Men's Christian Association)

ZP (zdravotní postižení)

Úvod

Teorie a praxe profesionální sociální práce mají za sebou již více než sto let historického vývoje, v jehož průběhu docházelo k postupnému vkládání, hodnocení, hledání a prohlubování názorů, přístupů, metod a poznatků v této oblasti. Přes dosud přetrvávající odlišnost v přístupech, přes rozdílnou míru v přiřazování váhy různým aspektům, lze moderní sociální práci definovat jako multidisciplinární obor. Disciplínu aplikující poznatky v oblastech sociologie, psychologie, pedagogiky, práva, etiky, sociální politiky či zdravotnictví.

Předkládaná práce je tak zaměřena zejména na významné osobnosti, které se ve světovém, ale zvláště v českém kontextu, podílely na formování zmíněného oboru. V první části popisují sociální práci jako praktickou činnost a pomoc, ale rovněž také jako specifický vědní a studijní obor. Jednotlivé podkapitoly jsou právě těmito oblastmi zabývají.

Ve druhé kapitole uvádím dějinné souvislosti, zprvu se zaměřuji na základní osy vzniku a vývoje sociální práce ve světě. Následující část zmiňuje dějinný kontext sociální práce až po současnou akcentaci sociálního systému v Česku.

Třetí kapitola traktuje významné osobnosti ve světě a jejich vliv na genezi sociální práce. V této části uvádím významné osobnosti ze Spojených států amerických a Velké Británie, které se zasloužily o vývoj sociální práce jako oboru, a rovněž inspirovaly a bezprostředně ovlivnily následně působící osobnosti české sociální práce. Ve čtvrté kapitole se věnuji již anoncovaným významným osobnostem. V první podkapitole se jedná o Mary Ellen Richmond jako průkopnici sociální práce, dále navazují působením Jane Addams jako průkopnice komunitní práce a poslední zmíněnou osobností je Octavia Hill, která se zasloužila o činnost sociálního bydlení. Ve čtvrté kapitole se věnuji významným osobnostem v českých zemích, předně popisují přínos Marie Riegrové-Palacké, dále následuje působení Alice G. Masarykové a kapitolu uzavírám aktivitami Marie Krakešové. Pátou kapitolou je praktická část, motivační podněty. V první podkapitole definuji záměr a realizaci anketního šetření, které se zaměřilo na to, jak je v České republice vnímána profesionalizace systému sociální práce, jaký význam je přisuzován odborné kvalifikaci a zda jsou dostatečně reflektovány osobnosti, které se historicky podílely na utváření tohoto oboru. V druhé podkapitole praktické části definuji výstupy z ankety a ve třetí poslední kapitole uvádím shrnutí vyplývající z praktické části. Po tomto jistě stručném a částečně i zjednodušujícím úvodu bude nyní zajímavé a přínosné věnovat se jednotlivým uvedeným tématům.

1 Sociální práce jako praktická pomoc a činnost, vědní a studijní obor

První podkapitola se věnuje sociální práci jako vědní disciplíně, teoretickým základům a přístupům. Druhá podkapitola popisuje sociální práci jako studijní obor a zaměřuje se na systém vzdělávání, profesní přípravu a rozvoj kompetencí. Třetí podkapitola se zabývá sociální prací jako praktickou činností realizovanou v různých prostředích a s rozmanitými cílovými skupinami.

1.1 Sociální práce jako věda a její specifika

Sociální práce se jako vědecká disciplína etablovala zejména ve 20. století. Praktické kořeny sociální práce ovšem sahají výrazně dál, často až k náboženské charitě, komunitním iniciativám nebo činnostem osvěcenských reformátorů.

Významné osobnosti, které již v průběhu 19. století přispěly k profesionalizaci sociální práce a položily tak základy této činnosti jako vědního oboru, působily s ohledem na rozvoj hospodářství, urbanizaci a kumulaci obyvatelstva, ve Spojených státech amerických a Velké Británii. V českém prostředí se praktickou činností a myšlenkami zejména Mary E. Richmond, Jane Addams a Octavia Hill inspirovaly (včetně českých tradic) Alice G. Masaryková a Marie Krakešová. Podílely se nejen k praktickému rozvoji sociálních služeb, ale přispěly rovněž k formulaci základních hodnot, které ostatně sociální práci dodnes charakterizují: důraz na důstojnost člověka, sociální spravedlnost a aktivní občanství. Jejich působení můžeme charakterizovat jako most mezi laickou pomocí a odbornou praxí a jejich činnost položila základy k tomu, aby se sociální práce mohla rozvíjet jako specifická, samostatná vědní disciplína.

Sociální práce bývá v odborné literatuře definována různými způsoby. Jednu z nejčastěji citovaných charakteristik nabízí Matoušek a kol. (2013, s.11) „Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů.“

Na rozdíl od čistě teoretických věd je sociální práce vědou aplikovanou, propojuje poznatky z výzkumu s konkrétními zásahy do života jednotlivců a skupin. Její cíl se nevyčerpává pouze jen deskripcí a analýzou skutečnosti, ale naopak aktivně vstupuje do sociálních procesů prostřednictvím intervence, prevence a podpory. Tento praktický přesah je zároveň její silou i výzvou, akcentuje nejen na odbornost, ale i na etiku, lidskost a citlivost vůči kontextu. Jak uvádí Šedivý (2021, s. 4), sociální práce si postupně formovala vlastní teorie, včetně antiopresivního přístupu, a čerpala z oborů jako psychiatrie či komunikace.

Sociální práce čerpá z celé řady vědních oborů – psychologie, sociologie, práva, pedagogiky, ekonomie, filozofie, etiky i antropologie. Interdisciplinarita jí umožňuje chápat lidské problémy v celé jejich komplexnosti, od individuálních psychických potíží přes strukturální chudobu až po kulturní rozdíly. Nositelem těchto přístupů je aktivní sociální pracovník, který musí být schopen vnímat každého individuálního člověka jako bytost zakotvenou ve vztazích, systému a historii.

Jak uvádí Mátel (2019, s. 13) sociální práce se v tomto ohledu opírá o holistický přístup, v němž je člověk vnímán jako bio-psycho-sociálně-kulturní a spirituální bytost.

V oblasti sociální práci probíhá rovněž výzkum, který využívá jak kvantitativní metody (statistická šetření, analýzy sběru dat), tak kvalitativní přístupy (případové studie, rozhovory, narativní analýzy). Zvláštní pozornost si zaslouží participativní výzkum, který aktivně zapojuje cílové skupiny do zkoumání jejich vlastních problémů. Například v práci s mládeží z vyloučených lokalit umožnilo participativní mapování životních drah porozumět hlubším příčinám školní neúspěšnosti a přizpůsobit programy prevence. Tento přístup staví na partnerství, nikoli jednostranném pohledu odborníka.

Jedním z podstatných prvků vědecké sociální práce je reflexe etických principů – důstojnosti, spravedlnosti, autonomie a odpovědnosti. Vědecký přístup zde není neutrální. Od sociálního pracovníka se očekává, že bude stát na straně znevýhodněných, podporovat jejich práva a usilovat o strukturální změny. Věda tak v tomto případě neslouží pouze k poznání, ale rovněž k praxi a společenské transformaci. V důsledku toho zůstává sociální práce stále živým oborem, který odpovídá na aktuální výzvy i hluboké otázky spravedlnosti a lidskosti.

1.2 Sociální práce jako studijní obor

Sociální práce je dnes rovněž etablována jako studijní obor, jehož výuka je realizována v rámci středoškolského, vyššího odborného i vysokoškolského studia. Vysokoškolské studium probíhá jak pregraduálně jako bakalářské a magisterské a rovněž postgraduálně a je nabízeno celou řadou vysokých škol jak z veřejného, tak soukromého sektoru. Vznik a rozvoj tohoto oboru reagoval na potřebu kvalifikovaných odborníků, kteří by byli schopni porozumět komplexní povaze sociálních problémů a účinně pomáhat lidem v různorodých životních situacích. Studium sociální práce proto nespočívá pouze ve zvládnutí odborných znalostí, ale také v rozvoji dovedností, postojů a hodnotového ukotvení, které jsou pro výkon této profese nezbytné.

Sociální práci lze podle Mátela (2019, s.142) chápat různými způsoby: „jako administrativní, profesionální, filantropickou nebo aktivistickou, přičemž každé pojetí se liší zaměřením, rolí pracovníka i hodnotami.“

Vzdělávací programy sociální práce jsou koncipovány jako mezioborové, propojují teorii s praxí a staví na poznacích z oblasti sociologie, psychologie, pedagogiky, práva, etiky, sociální politiky či zdravotnictví. Zásadním cílem je připravit studenta na praktické zvládnutí situací, s nimiž se může ve své profesi setkat, ale také ho vést k tomu, aby dokázal přemýšlet v souvislostech, reflektovat svou roli a přistupoval ke klientům s respektem a porozuměním.

Jak dále uvádí Mátel (2019, s.148) součástí odborné přípravy je také práce se sebou samým. Sociální pracovník využívá nejen získané znalosti, ale i své osobnostní předpoklady a schopnost pracovat se svým self, tedy profesním já.

Nedílnou součástí studia jsou odborné praxe, které probíhají v různých typech zařízení, od organizací sociálních služeb, přes školy a zdravotnická zařízení, až po úřady veřejné správy. Praxe umožňují studentům propojit teoretické znalosti s reálnou praxí, vyzkoušet si práci s různými cílovými skupinami a začít si formovat svou profesní identitu. Během těchto zkušeností se často setkávají nejen s úspěchy, ale i s limity systému, etickými dilematy či psychickou zátěží, což je vede k hlubší reflexi své motivace a osobního nastavení.

Studium sociální práce je zároveň i cestou k pochopení širších strukturálních a kulturních podmínek, které ovlivňují život lidí, jako jsou sociální nerovnosti, systémová diskriminace, legislativa nebo dostupnost veřejných služeb. Vyzdvihuje se nejenom přenos znalostí, ale i na rozvoj kritického myšlení, sebereflexe a schopnosti celoživotního učení. Tyto

dovednosti jsou podstatné zejména v prostředí, které se neustále mění, jak z hlediska potřeb klientů, tak i legislativních a institucionálních podmínek, v nichž sociální práce probíhá. Profesionalizace oboru sociální práce v posledních desetiletích vedla k posílení jeho společenské vážnosti a jasnějšímu vymezení kompetencí. Studium tak není jen přípravou na zaměstnání, ale i základem pro utváření citlivého, odolného a hodnotově zakotveného profesionálního přístupu, který dokáže být oporou lidem v těch nejtěžších momentech života.

1.3 Sociální práce jako pole praxe

Profese sociální práce se odehrává v celé škále prostředí, která odrážejí pestrost sociálních problémů i lidských potřeb. Sociální pracovníci působí ve veřejné správě, v neziskovém i církevním sektoru, ve zdravotnictví, školství, na obcích i v terénu.

Podle § 3 písm. a) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, je „sociální službou činnost zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.“

Každé z těchto prostředí klade jiné nároky, využívá jiné nástroje a cílí na jinou skupinu lidí. Co je však společné, je podtrhnutí podpory člověka v náročné životní situaci, respekt k jeho autonomii a hledání řešení, které odpovídá konkrétním možnostem i kontextu klienta.

Jak dále uvádí Úlehla (2004, s. 108) sociální práce čerpá z psychologie porozumění duševním pochodům, z rodinné terapie práci s rodinným systémem, z práva orientaci v měnících se normách a ze sociologie pohled na společnost jako výsledek mezilidských vztahů a dohod.

V praxi se sociální pracovník často pohybuje na hranici mezi systémem a jednotlivcem. Pomáhá klientům orientovat se ve složitém prostředí institucí, hájí jejich práva, vyjednáva podporu, ale zároveň nese zodpovědnost vůči zákonnému rámci i etickým normám profese. Tato ambivalentnost vyžaduje schopnost pružně reagovat, spolupracovat napříč profesemi a přitom neztratit lidský přístup.

Sociální práce se zaměřuje na široké spektrum jednotlivců a skupin, které se nacházejí v obtížných životních situacích, jsou ohrožené sociálním vyloučením nebo potřebují podporu při uplatnění svých práv. Mezi nejčastější cílové skupiny patří:

- Osoby žijící v chudobě a hmotné nouzi

Lidé s nedostatečnými příjmy, zadlužením nebo bez přístupu k základním životním potřebám. Sociální práce zde podporuje zvládnání základní existence, rozvoj finanční gramotnosti i hledání dlouhodobého řešení.

- Lidé ohrožení závislostmi (např. alkohol, omamné látky, psychotropní látky či gambling)

Sociální pracovníci pomáhají při prevenci, léčbě a sociální rehabilitaci osob závislých, a to často ve spolupráci s adiktologickými službami, psychiatrií a rodinou.

- Senioři a stárnoucí populace

Práce se seniory zahrnuje podporu při zachování autonomie, řešení osamělosti, přístup k péči a obranu před zanedbáváním či zneužíváním. Často se jedná o terénní, ambulantní i pobytové formy péče.

- Osoby se zdravotním znevýhodněním

Fyzické, mentální či kombinované znevýhodnění může omezovat účast na běžném životě. Sociální práce pomáhá s přístupem ke vzdělání, zaměstnání, bydlení a integraci do společnosti.

- Rodiny v krizové situaci

Např. při rozvodu, ztrátě bydlení, násilí v rodině nebo zanedbávání dětí. Cílem je stabilizace situace, ochrana dětí a posílení funkčnosti rodinného prostředí.

- Děti a mládež ohrožené sociálně patologickými jevy

Práce v oblasti prevence kriminality, záškoláctví, závislostí, nebo práce s dětmi v náhradní péči a ústavních zařízeních.

- Osoby bez domova

Práce zaměřená na základní přežití, zajištění bydlení, sociální reintegraci a podporu při návratu do běžného života.

- Imigranti a uprchlíci

Pomoc s adaptací, začleněním do společnosti, orientací v právním systému a s přístupem ke službám. Vyzdvihuje se interkulturní kompetence pracovníků.

- Lidé s duševním onemocněním

Podpora v oblasti zvládnání nemoci, přístupu k péči, nezávislého bydlení a zabránění institucionální izolaci.

- Osoby ve výkonu trestu a po výkonu trestu

Sociální práce usiluje o minimalizaci recidivy, reintegraci do společnosti a zvládnání stigma.

- Oběti domácího a sexuálního násilí

Pomoc při zajištění bezpečí, právní ochraně, psychosociální podpoře a restartu života mimo násilnou situaci.

- Nezaměstnaní a osoby ohrožené na trhu práce

Poradenství, podpora při hledání zaměstnání, vzdělávání a aktivace.

- Lidé ohrožení závislostí na sektách

Jedinci, na které mohou působit některá náboženská hnutí se specifickými naukami, rituály a pravidly tak, že omezují jejich autonomii, narušují sociální vazby a schopnost svobodného rozhodování (Matoušek a kol., 2013, s.385)

Sociální pracovník se tak může během své kariéry setkat s velmi rozdílnými situacemi a životními příběhy. V každém případě je jeho role nejen technická, ale i hluboce lidská, být průvodcem, oporou a často i hlasem těch, kteří sami nemají prostor být slyšeni.

V posledních letech sílí tlak na standardizaci služeb, zvyšování kvalifikace, dokumentaci výkonů a mezioborovou spolupráci. Vedle těchto trendů ale zůstává důležitý i prostor pro empatii, vztah a respekt ke klientovi jako jedinečné osobnosti. Kvalitní praxe totiž nestojí pouze na metodách, ale především na člověku, který ji vykonává.

2 Historické kontexty

Kapitola se věnuje vývoji sociální práce ve světě i v českém prostředí. První část popisuje postupné formování oboru v reakci na společenské změny. Následuje výklad vývoje sociální práce v českých zemích v různých historických obdobích. Závěr této kapitoly akcentuje současný stav sociální práce v Česku.

2.1 Hlavní osy vzniku a vývoje sociální práce ve světě

Sociální práce v podobě jaký význam jí v současné době přisuzujeme - tedy jako oblast praktické pomoci a činnosti a současně jako vědní, resp. studijní obor. Své počátky nalézala v průběhu vývoje pomoci potřebným. Můžeme konstatovat, že se nejedná nahodilost, ale o obor, který se konstituoval v reakci na společenské změny, krize i myšlenkové proudy. Vývoj sociální práce byl vždy úzce svázan s tím, jak společnost vnímala chudobu, nemoc, znevýhodnění či sociální odlišnost. Tento vývoj v širokém smyslu shrnuje i Brnula (2013, s.32) „ predmetom dejín sociálnej práce sú: všetky aktivity v rámci ľudskej spoločnosti zamerané na pomoc, podporu a starostlivosť a činnosti smerujúce k tvorbe systému sociálnej politiky, rozvoj sociálnych teórií..aktivity teoretického charakteru, ktoré mali vplyv na rozvoj teórie sociálnej práce.“

Jednou z nejstarších forem péče byla charitativní pomoc, často spojená s náboženskými systémy. V antice a středověku byla pomoc organizována církví, kláštery a komunitami, přičemž se vyzdvihovala morální povinnost a almužna. V novověku, zejména v 17. a 18. století, se začínají objevovat první světské pokusy o systémové řešení sociální nouze, například chudinské zákony ve Velké Británii. Tyto zákony byly často represivní, pracovně orientované a vnímaly chudobu jako hrozbu, nikoli jako důsledek strukturálních nerovností.

Zásadní změnu přináší 19. století, kdy dochází k rychlé industrializaci, urbanizaci a proměně společenských struktur. Tradiční komunity se rozpadají, města se plní obyvatelstvem bez zajištění, vzniká nová vrstva „městské chudoby“. Právě tehdy se začínají objevovat první organizované formy pomoci, které mají ambici být více než jen milosrdenstvím. Usilují o profesionalizaci a racionalizaci pomoci. Zakládají se první sociální organizace, hnutí a iniciativy, které pracují s cílem podpory, vzdělávání, osvěty a individuální pomoci.

V této době vystupují na scénu první významné osobnosti, například Mary Richmond v USA, která definovala metody případové práce s jednotlivcem, nebo Jane Addams, která

rozdělila komunitní model práce a participaci obyvatel v tzv. Settlement Houses. Ve Velké Británii působila Octavia Hill, jež se věnovala otázkám důstojného bydlení a role obce při řešení sociální nouze. Tyto ženy stály u zrodu moderní sociální práce a ovlivnily její hodnotový rámec. Zdůrazňovaly důstojnost, odpovědnost, vztah a sociální spravedlnost.

20. století přineslo institucionální zakotvení sociální práce. V mnoha zemích vznikaly školy sociální práce, profesní sdružení a etické kodexy. Vývoj byl silně ovlivněn světovými válkami, krizemi, růstem sociálních států a snahou o systémovou pomoc obyvatelstvu. Sociální práce se zároveň začala více specializovat, na práci s rodinou, skupinou, komunitou či v různých institucích (školy, nemocnice, zařízení sociální péče).

Jak uvádí Šedivý (2021, s. 4) v roce 1915 se začal předmět sociální práce vyučovat na několika vysokých školách a sociální pracovníci již dlouhou dobu prosazovali svébytnost své profese. Zároveň se začala rozvíjet její výzkumná a teoretická rovina.

Od 60. let 20. století se do oboru dostávají nové proudy – feministická, antirasistická, radikální nebo strukturálně kritická sociální práce. Sociální pracovníci začínají upozorňovat na systémové příčiny sociálních problémů, a akcent se přesouvá z pasivní pomoci směrem ke zmocňování (empowerment), participaci a obhajobě práv. Klient už není pouze příjemcem služby, ale aktivním účastníkem změny.

Na přelomu 80. a 90. let došlo v mnoha zemích ke změně vnímání sociální práce. V důsledku neoliberálních reforem byla část služeb omezena, privatizována nebo převedena na nestátní sektor. Prosazovala se efektivita, měřitelnost a odpovědnost za jednotlivce. Přesto se i v této době formovala nová reflexe oboru a začala se klást otázka, jak zachovat hodnotové jádro profese i v měnících se podmínkách.

Historický vývoj sociální práce úzce souvisí s širším emancipačním procesem moderní společnosti. Jak uvádí Zámek a Firstová a kol. (2017, s.5) „18. století boj za práva občanská, 19. století boj za politická práva, 20. století boj za práva sociální,“ přičemž právě tato třetí fáze vytváří ideové a hodnotové východisko pro vznik moderní sociální práce jako profese. Tento historický vývoj lze rovněž zasadit do širšího teoretického rámce vývoje sociální práce, který shrnuje devět vývojových fází na základě ideálních typů.

„Ve weberovském pojetí ideálních typů lze rozlišit (1) etapu empiricismu; (2) psychoanalytickou etapu; (3) etapu psychosociální případové práce; (4) etapu teoretického boomu; (5) etapu inventarizace; (6) etapu systémové teorie; (7) etapu klasifikace a

souběžně probíhající (8) etapu empirické verifikace (9) etapu reflexivity, učení a integrace.“
(Matoušek a kol., 2013, s. 190)

Tyto fáze nejsou striktně chronologické, ale představují způsoby, jakými se sociální práce v různých obdobích rozvíjela a reflektovala své vlastní metody a cíle. Například etapa empiricismu byla spojena se sběrem zkušeností z praxe, zatímco etapa psychoanalytická se soustředila na psychologické vysvětlení lidského chování. Etapa teoretického boomer přinesla výrazný rozmach teorií a směrů, které se snažily ukotvit obor vědecky. Tento vývoj ukazuje, že sociální práce je nejen praktickou pomocí, ale i dynamickým oborem s vlastním teoretickým zázemím.

Dnešní sociální práce se vyvíjí v kontextu globalizace, migrace, digitalizace, klimatu i demografických změn. Výzvy, před nimiž stojí, jsou složité a často propojené. Přesto zůstává hlavní funkcí oboru naplňování lidských práv, podpora důstojnosti a hledání spravedlivějších společenských řešení. Ačkoliv podoby sociální práce se v jednotlivých zemích liší, její základní principy zůstávají univerzální.

2.2 Historický vývoj české sociální práce

Vývoj sociální práce v českých zemích má kořeny hluboko v minulosti a odráží proměny společnosti, politiky i hodnotových rámců péče o člověka v nouzi. Zatímco současná sociální práce je samostatnou profesí, historicky byla dlouhou dobu součástí širších struktur charity, církevní pomoci, obecních povinností nebo dobročinných iniciativ. Její institucionalizace i profesionalizace je výsledkem dlouhého a postupného vývoje.

V období středověku byla pomoc potřebným primárně v rukou církevních institucí. Kláštery zajišťovaly útulek pro nemocné, poutníky, sirotky i chudé. Pomoc byla vnímána jako duchovní povinnost a morální závazek, nikoli jako právo příjemce. Mnišské řády poskytovaly péči zejména v místech s omezeným přístupem k jiným službám. Charitativní činnost se soustředila na poskytování jídla, dočasného přístřeší či duchovní útěchy. Významné iniciativy nesly i některé šlechtické nebo měšťanské rody.

V období raného novověku se začaly prosazovat první systematické zásahy státu, zejména v podobě chudinských zákonů. V českých zemích byla zásadní tereziánsko-josefínská reformní politika, která omezovala klášterní majetek, rušila některé řády a usilovala o sekularizaci péče o chudé. Obce dostaly zákonnou povinnost postarat se o „své“ chudé – tj. obyvatele s domovským právem a vznikaly první ústavy, špitály a chudobince. Tato péče byla spíše institucionální, úřední, ale stále silně ovlivněná charitativními modely.

Významný posun nastává v 19. století, kdy na proměny sociálních podmínek, industrializace, urbanizace, dětská práce. Začaly reagovat první dobrovolnické spolky, nadace a humanitární organizace. Vznikají sirotčince, zařízení pro osoby se zdravotním znevýhodněním, podpůrné spolky a první ženské iniciativy zaměřené na chudé rodiny. Tato činnost je však stále spíše laická. Objevují se ale zárodky profesionalizace – systematická evidence klientů, rozpočty, fundraising (získávání finančních prostředků) a spolupráce s obcí.

Jak konstatuje Kodymová a Honsů (2019,s.25) „tento vývoj byl provázán se zvyšujícím se podílem žen na vzdělávání, což přispělo ke vzniku nových pomáhajících profesí, jako je sociální práce nebo zdravotnictví.“

Po roce 1918 přichází zásadní zlom. Nově vzniklé Československo zavádí první moderní sociální politiku inspirovanou evropskými modely. Prosazuje se rovnost přístupu ke službám, vznikají první specializované úřady, rozvíjí se síť zařízení pro děti, seniory, osoby

s postižením či bez přístřeší. Markantní úlohu získávají města, neziskové organizace a církve.

Jak konstatuje Matoušek (2013, s.198) „ po roce 1918 se v samostatném Československu formovala nová sociální politika. Prosadila se univerzální idea sociálního občanství, tj. státní garance sociálních práv pro všechny.“ Právě v tomto období se rozvíjí také vzdělávání sociálních pracovníků. Vznikají školy sociální práce a první ucelená metodika pomoci.

Po roce 1948 došlo k výraznému obratu. Pod vlivem komunistického režimu byla sociální práce zbavena své autonomie. Byla začleněna do systému státní péče, orientované na výkon, kontrolu a administrativu. Nezávislé formy pomoci, kritické myšlení nebo komunitní přístupy byly potlačeny. Vzdělávání bylo zredukováno na praktické úkony. Sociální pracovník měl být spíše úředníkem než průvodcem člověka v obtížné životní situaci.

Změna přichází až po roce 1989, kdy se sociální práce znovu profesionalizuje, institucionalizuje a hodnotově obnovuje. Vzniká prostor pro neziskové organizace, rozvíjí se komunitní a terénní přístupy, posiluje se akcent na etiku, lidská práva a individuální přístup. Jak formuluje Šedivý (2021, s. 30), „po roce 1989 se reforma vzdělávání v sociální práci spojila s nárůstem nových problémů, jako je migrace, bezdomovectví, závislosti či násilí.“ Vysoké školy opět otevírají studijní obory sociální práce a zaměřují se na propojení teoretických poznatků s praxí. Současně se sociální práce více zapojuje do tvorby veřejných politik, výzkumu i obhajoby práv znevýhodněných skupin. Český vývoj tak odráží širší evropské trendy, ale nese si i specifické zkušenosti s přerušением kontinuity v době totalitního režimu.

2.3 Současné pojetí sociální práce v Česku

Sociální práce v České republice se po roce 1989 etablovala jako samostatná a profesně ukotvená disciplína s vlastním legislativním rámcem, vzdělávacím systémem a výzkumným zázemím. Dnes se realizuje napříč veřejným, neziskovým i soukromým sektorem a reaguje na široké spektrum sociálních problémů – od životní nejistoty a chudoby, přes problémy s bydlením, zdravotní omezení či sociální vyloučení až po porušování práv a důstojnosti jednotlivce.

Sociální pracovníci působí v rozmanitých prostředích, od úřadů veřejné správy, škol a zdravotnických zařízení až po terénní služby a komunitní centra. Výkon sociální práce se rovněž zaměřuje na oblast zdravotnictví. Sociální pracovníci zde napomáhají zajišťovat kontinuitu péče, psychosociální podporu a důstojné doprovázení člověka při nemoci, hospitalizaci i v rámci paliativní péče. Velký význam mají nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM), terénní programy (TP) a sociálně aktivizační služby (SAS), které cílí na podporu lidí v nepříznivé sociální situaci. Významná část služeb je zaměřena také na osoby se zdravotním postižením (ZP), tělesným postižením a další znevýhodněné skupiny. Právní rámec těchto činností vymezuje zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Moderní přístup ke klientovi je postaven na respektu, participaci a podpoře jeho samostatnosti. Jak uvádí Brnula (2016, s.102) „v súčasnej postmodernej spoločnosti, v ktorej kladieme dôraz na individuálne práva klientov, ich autonómiu a individualizáciu pomoci, môžeme popísať tri základné úlohy sociálnej práce. Sú nimi: opora, pomoc a starostlivosť.“

Uplatňují se nejen tradiční metody, jako je případová nebo skupinová práce, ale i přístupy zaměřené na zmocňování (empowerment), advokační podporu a systémovou práci. Rostoucí akcentace se propojuje na individuální potřeby s širším kontextem života klienta, včetně vztahů, prostředí a strukturálních překážek. Systém sociální práce je propojen se státními institucemi, zejména s Ministerstvem práce a sociálních věcí (MPSV), Úřadem práce ČR (ÚP ČR) a Českou správou sociálního zabezpečení (ČSSZ). Tyto instituce zajišťují jak legislativní rámec a metodické vedení, tak správu dávek, důchodového pojištění a státní politiku zaměstnanosti (SPZ). Významným doplňkem k těmto strukturám jsou nestátní neziskové organizace (NNO), které poskytují přímé služby, realizují inovativní projekty a často pracují přímo v komunitách. Přestože je dnes sociální práce etablovaným a profesně ukotveným oborem, podle Pěnkavy (in Křížová, 2023, s. 22)

„existuje teprve přibližně 100 let, a navíc byla ve východním bloku výrazně omezována diktaturami 20. století.“ Tento historický vývoj měl vliv na její postavení, profilaci i společenskou prestiž. Dále Pěnkava uvádí, že se současná sociální práce „opírá o principy společenské solidarity a ideál podpory individuálního lidského potenciálu.“

Mezi důležité aktéry patří rovněž Probační a mediační služba (PMS), která se věnuje osobám v konfliktu se zákonem a jejich sociální integraci. Profesní rozvoj a kvalitu vzdělávání podporují organizace jako Asociace vzdělavatelů v sociální práci (AVSP) a Česká asociace sociálních pedagogů (ČASP), které propojují akademické i praktické prostředí. K odbornému rozvoji a reflexi oboru dlouhodobě přispěli významné osobnosti. Oldřich Matoušek svými publikacemi položil základy české terminologie a metodologie sociální práce. Libor Musil přináší dynamickou perspektivu vůči institucionálním strukturám pomoci a jejich dopadů na klienty. Petr Navrátil se zaměřuje na oblast práce s rodinou, sociální politiky a ochrany dětí. K dalším osobnostem patří rovněž Beata Krahulcová, která se především specializovala na sociální práci se seniory, jejich potřeby a kvalitu života v pozdním věku. Pavla Kodymová, vyučující na FF UK Praha, se zaměřuje na profesní přípravu sociálních pracovníků, etické otázky pomáhajících profesí a hodnotové ukotvení výkonu sociální práce. Jejich přínos je hodnotný nejen pro akademickou sféru, ale i pro nastavení profesionálních standardů v praxi. Současná sociální práce v Česku je multidisciplinární a otevřená reflexi. Její síla spočívá v propojení teorie s praxí, citlivosti vůči lidské důstojnosti a schopnosti hledat individuální i systémová řešení. Přestože čelí výzám, jako jsou personální poddimenzování, administrativní zatížení či nerovnoměrné financování. Její role ve společnosti zůstává nezastupitelná. Cílem sociální práce by měla být ochrana slabších vrstev společnosti, podpora sociálního začleňování a spoluvytváření prostředí důvěry a spravedlnosti.

3 Významné osobnosti ve světě a jejich vliv na genezi sociální práce

Kapitola se věnuje osobnostem, které zásadně ovlivnily podobu sociální práce v mezinárodním kontextu. V první podkapitole je představena Mary Ellen Richmond a její přístup k případové práci. Druhá podkapitola se zabývá činností Jane Addams, která se zaměřovala na komunitní pomoc. Třetí podkapitola popisuje přínos Octavie Hill v oblasti sociálního bydlení.

3.1 Průkopnice sociální práce Mary Richmond

Mary Ellen Richmond (1861–1928) je jednou z nejvýznamnějších osobností v dějinách sociální práce (social work). Jak poznamenává Richmond (1917, s. 25) „dělat dobro“ byla stará fráze pro sociální službu.

Její přístup k systematickému hodnocení sociálních problémů a individuální diagnostice klientů se stal základním pilířem moderní případové práce neboli case work (metoda sociální práce zaměřená na individuální práci s klientem). Odkaz M. E. Richmond spočívá v přenesení vědeckých metod do sociální práce, čímž se významně podílela na její profesionalizaci.

Narodila se 5. srpna 1861 v Belleville ve státě Illinois, ale po předčasné smrti rodičů vyrůstala u své babičky a tetiček v Baltimore, ve státě Maryland. Její babička byla aktivní v ženském hnutí za volební právo (označení pro feministické hnutí usilující o volební právo žen). Její intelektuálně stimulující výchova ovlivnila její pozdější směřování k sociálním reformám. Přestože neměla formální univerzitní vzdělání, její hluboký zájem o sociální problematiku a samostudium jí umožnily zapojit se do profesionální sféry. Mary Ellen Richmond zahájila svou kariéru v roce 1889 jako administrativní pracovnice v baltimorské Charity Organization Society (organizace zaměřená na sociální pomoc a reformy).

Postupně se propracovala na vedoucí pozici, kde získala hlubší vhled do příčin sociálních nerovností a navrhla nový model práce s jednotlivými klienty. Její myšlení bylo ovlivněno nejen tehdejšími sociálními teoriemi, ale i medicínským přístupem k diagnostice a léčbě pacientů.

Jedním z nejzásadnějších přínosů Mary Ellen Richmond bylo systematické zavedení vědecké metody do sociální práce. Ve své ústřední knize Social Diagnosis (sociální diagnostika) formulovala první teoretický rámec případové práce, v němž vyzdvihla

nutnost důsledného shromažďování a analýzy dat o klientovi před zahájením jakékoliv intervence. Sama autorka v této souvislosti uvádí, že „speciálním oborem sociální diagnostiky je sociální případová práce“. (Richmond, 1917, s.26).

V souvislosti s publikací *Social Diagnosis* bylo konstatováno, že se jednalo o „první monografii, která formulovala systematický a racionální základ pro kvalifikaci pomáhajícího profesionála v oblasti sociální péče - umět posoudit případ, vybudovat interpersonální vztah mezi pomáhajícím a problémovými rodinami a poradit rodinným příslušníkům v otázkách života.“ (Kodymová, 2018, s. 31)

V jejím díle nalézáme inspiraci lékařskou diagnostikou. Analogicky tak jako medicína diagnostikuje pacienta na základě symptomů a anamnézy, Mary Ellen Richmond požadovala, aby sociální pracovníci analyzovali komplexní životní situaci klienta.

Sama Richmond (1917, s. 51) k tomu dodává, že „v sociální diagnostice jde o snahu dospět k co nejpřesnějšímu vymezení sociální situace a osobnosti daného klienta“.

Mezi další významná díla Mary Ellen Richmond patří *Studie devíti set osmdesáti pěti vdov* (*A Study of Nine Hundred and Eighty-five Widows*, 1913), *Co je sociální případová práce* (*What is Social Case Work*, 1922), *Dětská manželství* (*Child Marriages*, 1925) a *Manželství a stát* (*Marriage and the State*, 1929). Tyto publikace reflektují její bohaté profesní zkušenosti a poznatky získané nejen z vlastní praxe, ale rovněž z výzkumů a terénních studií jejích kolegů v oblasti sociální práce. Koncept sociální diagnostiky a případové práce Mary Ellen Richmond měl markantní dopad nejen v USA, ale rovněž v evropském prostředí, včetně Československa. Její myšlenky inspirovaly Alice Masarykovou, která se zasadila o profesionalizaci sociální práce v nově vzniklém státě. V roce 1919 založila Vyšší školu sociální péče v Praze, kde se myšlenky případové práce a vědeckého přístupu k sociální práci staly nedílnou součástí vzdělávacích programů. Metodologie Mary Ellen Richmond našla uplatnění zejména v oblasti rodinné péče, dětské ochrany a zdravotně-sociálních služeb. V československém prostředí se její přístup promítl do institucionální podoby sociální práce, která byla v období první republiky na vysoké odborné úrovni. Mary Ellen Richmond byla vizionářkou, která položila základy moderní sociální práce jako profesionální disciplíny založené na vědecké metodologii. Její akcentace na systematickou analýzu a individualizovaný přístup k sociální intervenci zůstává relevantní i v současné praxi. Můžeme tak jistě bez jakékoliv nadsázky uvést, že odkaz Mary Ellen Richmond je zcela plně produktivní, a tedy v praxi použitelný. Přístupy Mary Ellen Richmond jsou nosné a nadále podporují základnu pro rozvoj současné sociální práce po celém světě.

3.2 Průkopnice komunitní práce Jane Addams

Jane Addams (1860–1935) byla americká sociální reformátorka, feministka a pacifistka, která zásadně ovlivnila vývoj komunitní sociální práce.

Jak uvádějí Shields, Hamington a Soeters (2023, s.22) „ Addams ovlivňuje teorii veřejné správy prostřednictvím svého feministického pragmatismu.“

Narodila se do zámožné rodiny v Cedarville, ve státě Illinois. Její otec byl významný podnikatel a politik, který jí zajistil nejen kvalitní vzdělání, ale rovněž ji vedl k občanské odpovědnosti a sociálnímu citění. Přestože Jane Addams pocházela z privilegovaného prostředí, již od raného věku si uvědomovala nerovnosti ve společnosti, zejména podmínky chudých a pracující třídy.

Vzdělání získala na Rockford Female Seminary. Jednalo se o protestantskou vzdělávací instituci pro ženy, zaměřenou na humanitní a teologické vzdělání. V roce 1892 se transformovala na Rockford College, čímž získala status plnohodnotné vysoké školy. Jane Addams se původně připravovala na kariéru v medicíně. Její plány však zhatilo zhoršení zdravotního stavu a prodělání vážné nemoci, což ji donutilo přehodnotit své životní směřování. Přelomovým obdobím v jejím přístupu k sociální práci byla cesta do Evropy, kde se setkala s pokrokovými sociálními reformátory a navštívila londýnské Toynbee Hall, první komunitní centrum svého druhu, které poskytovalo podporu chudým obyvatelům. Tento koncept ji inspiroval k založení Hull House v Chicagu v roce 1889, jednoho z nejvýznamnějších settlement houses v USA. Hull House bylo komunitní a vzdělávací centrum, kde sociální pracovníci žili mezi chudými, nabízeli jim vzdělání, pracovní školení a zdravotní péči.

Podle Kodymové (2018, s. 22) se Jane Addams: „zaměřila na výzkum příčin chudoby a na základě jejího výstupu poté na realizaci reforem v kvalitě bydlení, vzdělávání i poskytování právních a zdravotních služeb v komunitách.“

Jane Addams se zaměřovala na podporu imigrantů, dělníků, žen a dětí, přičemž prosazovala aktivní občanství jako prostředek k dosažení sociální změny. Její postoj byl postaven na participativní metodě, která zdůrazňovala kooperaci mezi sociálními pracovníky a komunitou namísto jednostranné pomoci. Věřila, že sociální problémy nelze řešit izolovaně, ale je nutné vytvářet inkluzivní a demokratické prostředí, které podporuje sociální kohezi.

Jak uvádí Moskop (2019, s.1) „Jane Addams, spoluzakladatelka chicagské osady Hull House a nositelka Nobelovy ceny za mír, popsala vztah mezi filantropem a příjemcem v průmyslovém světě progresivní éry.“

Jane Addams se rovněž aktivně angažovala v boji za práva žen a dětí, přičemž se zasazovala o zavedení zákonů proti dětské práci, zlepšení pracovních podmínek a volební právo žen. Její reformní úsilí přesahovalo oblast přímé sociální pomoci a zahrnovalo politický aktivismus, který ji v roce 1931 přivedl k získání Nobelovy ceny míru za její úsilí o světový mír a sociální spravedlnost.

Nebývá ani ojedinělé srovnání Mary E. Richmond se zakladatelkou Hull House, Jane Addams, což byla forma komunitního centra (Settlement House). Dobrovolníci zde žili mezi nemajetnými, které pomáhali aktivizovat s cílem dosáhnout společenské integrace a celkově zajistit jejich vyšší materiální zabezpečení. Mary Richmond rovněž byla propagátorkou komunitní sociální práce (komunitní sociální práce podporuje sociální vazby a sanuje sociální problémy na úrovni komunit). Přestože obě ženy usilovaly o zlepšení sociálních podmínek, jejich metodologické přístupy se zásadně lišily v teoretickém a praktickém pojetí sociální intervence.

Jane Addams prosazovala kolektivní přístup. Orientovala se na strukturální změny a komunitní reformy. Jak dále uvádí Moskop (2019, s.4) „Addams obhajuje pozornost na rostoucí „průmyslové vztahy, které reagují „na chudé“ a na „rozvíjející se celosvětové procesy“. Věřila, že řešení sociálních problémů tkví v systematické změně ekonomických a politických podmínek. Její koncept settlement house byl založen na myšlence, že redukováný dobrovolníci žijící ve stejných podmínkách jako znevýhodněné skupiny mohou účinněji podporovat jejich sociální integraci.

Na rozdíl od Addams, která vnímala chudobu jako důsledek systémového selhání společnosti, Mary Ellen Richmond vyzdvihovala individuální faktory. Její metodologie byla zaměřena na jednotlivce, jejich rodinné vztahy a psychosociální situaci. Ačkoli jejich přístupy byly odlišné, vzájemně se doplňovaly a přispěly k formování moderní sociální práce jako kombinace individuálního přístupu a širšího sociálního reformismu.

3.3 Průkopnice sociálního bydlení Octavia Hill

Octavia Hill (1838–1912) byla anglická sociální reformátorka, která markantně ovlivnila rozvoj sociálního bydlení a komunitní práce. Její přístup spočíval v přesvědčení, že důstojné bydlení a pevné sociální vazby jsou zásadním aspektem k lepšímu životu jednotlivců i celé společnosti.

Jak uvádějí Baigent a Cowell (2016, s.25) „byla uznávanou autoritou na řadu společenských problémů a jejich řešení. Byla hledána její rada ohledně správy městského bydlení, městské chudoby, efektivní charity a nedostatečného přístupu chudých lidí k otevřenému prostoru.“

Na rozdíl od Mary Ellen Richmond, která se zaměřovala na individuální diagnostiku klienta, a Jane Addams, jež prosazovala komunitní reformy, Hill akcentovala na zlepšování materiálních podmínek života chudých obyvatel měst.

Narodila se do rodiny s reformním smýšlením, což ji již v mládí přivedlo k sociální práci. V Anglii 19. století docházelo k rozsáhlé urbanizaci, což vedlo ke zhoršování životních podmínek dělnické třídy. Hill si uvědomila, že pouhá finanční podpora chudých je nedostačující. A proto se zaměřila více na systémovou změnu, která by chudým umožnila soběstačnost a zajistila lepší kvalitu života. Tento přístup se projevil v rámci její práce v segmentu sociálního bydlení.

Zásadním přínosem Octavie Hill byl model sociálního bydlení založený na zásadě kombinace dostupnosti, důstojnosti a odpovědnosti. Věnovala se správě nájemního bydlení, přičemž byla přesvědčena, že odpovídající bydlení má pozitivní vliv na zdravotní a životní úroveň. A současně v osobní interakci podporovala sociální začlenění a ekonomickou soběstačnost nájemníků. Její činnost obsahovala kromě důrazu na hygienické podmínky domů, rovněž aktivní zapojení obyvatel do péče o své prostředí.

Octavia Hill přisuzovala význam komunitním vazbám a dobrovolnictví. Organizovala skupiny dobrovolníků, kteří pomáhali chudým rodinám nejen materiálně, ale i poradensky. Dobrovolníci byli edukováni v oblasti finanční gramotnosti a optimalizace životních podmínek. Tento přístup lze považovat za reflektivní akcentaci tehdejší ekonomické soběstačnosti a komunitní participace. Nadále se uplatňuje v komunitní sociální práci, která propojuje individuální pomoc se širšími systémovými změnami.

Jak uvádí Kelly (2022, s.12) „ v 19. století Hill tvrdila, že lidé mají právo na přístup do otevřených prostor ve smyslu specifické generační zkušenosti s městskou chudinou.“

Octavia Hill rovněž významně přispěla k ochraně veřejného prostoru. Byla jednou ze zakladatelek National Trust (organizace zaměřená na ochranu historických a přírodních lokalit sloužících široké veřejnosti). Octavia Hill věřila, že přístup k přírodě a kvalitnímu životnímu prostředí je základním lidským právem, což se promítlo i do jejího konceptu sociální práce.

Kelly (2022, s.12) dále uvádí, že „ Hill prosazovala, čemu se dnes říká environmentální spravedlnost.“

Odkaz Octavie Hill přetrvává v současné sociální práci v oblasti dostupného bydlení a komunitního rozvoje. Její metodika kombinovala sociální podporu a ekonomickou odpovědnost. Položila též moderní principy sociálního bydlení, respektive rozvoj komunit. Ve vzájemné synergii můžeme Richmond, Addams a Hill považovat za jedny z nejnápadnějších zakladatelek na poli sociální práce. Současně také platí, že každá z nich sociální práci významně ovlivnila, byť z odlišného úhlu a perspektivy. Mary Ellen Richmond skrze metodologii sociální diagnostiky, Jane Addams komunitními reformami a Octavia Hill s akcentací na materiální podmínky života.

Koncepty případové sociální diagnostiky Mary Ellen Richmond, komunitní participace Jane Addams a systémového přístupu k sociálnímu bydlení Octavie Hill vytvořily multidimenzionální rámec, který se stal fundamentem moderní sociální práce. Tyto myšlenkové vektory překročily hranice svých domovských zemí. Postupně se etablovaly i v českém prostředí, kde se staly inspiračním pilířem pro reformní úsilí osobností, jako byly Alice Masaryková či Marie Krakešová-Došková. Jejich práce reflektovala nejen internacionalizaci podstatných principů sociální práce, ale rovněž jejich adaptaci na socioekonomické a kulturní specifika československého prostoru, čímž přispěly k profesionalizaci tohoto oboru a jeho institucionálnímu zakotvení.

4 Významné osobnosti sociální práce v českých zemích

Kapitola představuje osobnosti, které ovlivnily vývoj sociální práce v českých zemích. První podkapitola se věnuje Marii Riegrové-Palacké a její péči o matky a děti. Druhá podkapitola popisuje působení Alice Garrigue Masarykové jako zakladatelky československé sociální práce. V třetí podkapitole je uveden přínos Marie Krakešové v oblasti odborné přípravy a metod sociální pomoci.

4.1 Marie Riegrová-Palacká

Marie Riegrová-Palacká (1833–1891) představuje významnou osobnost v počátcích české sociální práce. Její aktivity v oblasti vzdělávání a humanitární pomoci zásadním způsobem přispěly k formování profesionálního systému sociálních služeb v českých zemích.

Jak formuluje Bímová (2018, s.9), „tuto snahu dokládá i skutečnost, že cílem Marie Riegrové-Palacké byla ochrana dětí z pocházejících z chudých poměrů již v nejútlejším věku.“ Zaměřovala se především na podporu vzdělání dětí ze sociálně slabých vrstev a na rozvoj péče o nejmenší.

Což postuluje její dcera Červinková-Riegrová (1892, s.109) takto, „Palacká zastávala názor, že nejúčinnější dobročinnost je ta, která se poskytuje v nejútlejším věku, protože tehdy lze napravit nejvíce a co se v té době zanedbá, už nelze nahradit.“

Vyrůstala v rodině, kde se snoubilo intelektuální prostředí s hlubokým zájmem o společenský rozvoj. Její otec, František Palacký, významný historik a politik, se svou historiografickou prací zásadně podílel na utváření moderního českého dějepisceví. Svou politickou činností prosazoval myšlenku národní emancipace a federalizace rakouské monarchie.

Jeho důraz na historické povědomí jako nástroj národní identity a jeho liberální politické postoje formovaly pohled Riegrové-Palacké na společnost a potřebu její proměny. V době, kdy se v českých zemích formovala národní identita a osvěta představovala zásadní faktor v procesu emancipace obyvatel, se Riegrová-Palacká soustředila na otázky sociální spravedlnosti. Rodinné zázemí ovlivnilo její přesvědčení o nutnosti cílené podpory pro marginalizované skupiny obyvatel, zejména ženy a děti.

Byla přesvědčena, že sociální pomoc musí být systematická a orientovaná na dlouhodobé zlepšení životních podmínek těch, kteří byli v tehdejší společnosti přehlíženi. Její činnost v

pedagogické oblasti vedla k zakládání vzdělávacích institucí, které se věnovaly dětem ze sociálně slabších vrstev.

Jak zmiňuje Kodymová (2013, s.13) „ Riegrová-Palacká působila ve spolku sv. Ludmily, kde se zaměřovala na pomoc chudým matkám s dětmi a modernizaci předškolní péče.“

Roku 1869 se zasadila o vznik prvních českých mateřských škol, jejichž cílem bylo nejen poskytovat vzdělání, ale rovněž vytvářet stabilní prostředí, které by dětem umožnilo lepší budoucnost. Tento krok měl nejen pedagogický, ale i společenský dopad, protože přispěl k větší dostupnosti vzdělání a jeho propojení se sociální péčí.

V rámci svého úsilí o zlepšení sociálních podmínek dětí a podpory pracujících matek se Marie Riegrová-Palacká zasazovala nejen o vznik mateřských škol, ale také o rozvoj institucí poskytujících péči nejmenším dětem.

Toto dokládá Baláž (2011 s.22) „vedle mateřských škol a opatroven založila Marie Riegrová i „ústavy pro odkojence“, což byly první jesle pro děti od 1,5 roku do 3 let věku.“

Vedle vzdělávací činnosti se Riegrová-Palacká koncentrovala na organizaci humanitární pomoci, která se zaměřovala na chudé, nemocné a osoby bez domova. Podílela se na vytváření institucí poskytujících péči lidem v nouzi, přičemž prosazovala koncepci, která spojovala vzdělávání, zdravotní péči a sociální služby v jednotný funkční celek. Tento přístup představoval pokrokový model, který se odkláněl od charitativní pomoci k promyšlené a organizované podpoře zaměřené na konkrétní potřeby jednotlivců i komunit.

Toto dále rozvádí Drocár (2023), „Marie Riegrová-Palacká prosazovala citlivý a nedirektivní přístup při práci s rodinami, založený na důvěře a volném rozhovoru. Věnovala pozornost nejen formám pomoci, ale i příčinám chudoby a motivaci jednotlivců k vlastní aktivitě.“

V době, kdy působila, nebyl pojem sociální práce běžně užíván v současném slova smyslu, avšak její aktivity se postupně staly předobrazem budoucího vývoje této oblasti. Prosazovala vzdělávání pracovníků, kteří by byli schopni efektivně reagovat na problémy sociálně znevýhodněných osob, a zdůrazňovala potřebu odborné přípravy v této oblasti. Tento přístup ovlivnil vývoj moderního systému sociálních služeb, který v následujících desetiletích procházel systematickou profesionalizací.

Riegrová-Palacká se také aktivně angažovala v otázkách postavení žen ve společnosti. Prosazovala jejich vzdělávání, právo na zaměstnání i rovné občanské postavení.

Podporovala vznik ženských vzdělávacích institucí a stála u počátků úsilí o volební právo pro ženy. Její aktivity v oblasti ženské emancipace byly průkopnické a měly dalekosáhlý vliv na společenské změny, které ovlivnily i další generace.

Podle Baláže (2011, s. 23) se „Riegrová-Palacká ještě před Karolínou Světlou a Eliškou Krásnohorskou zasloužila o vznik systému navazujícího vzdělávání pro dospívající dívky a podílela se na založení první průmyslové školy ve střední Evropě.“

Myšlenky a hodnoty, které prosazovala, se staly inspirací pro mnoho následovnic, mezi které patřila též Alice G. Masaryková. Ta navázala na její úsilí v oblasti sociální práce a modernizace vzdělávání v této sféře. Zaměřila se na odbornou přípravu pracovníků v sociálních službách a podporovala systémové řešení sociálních problémů. Podobně jako Riegrová-Palacká věřila, že propojení vzdělávání, praxe a organizované pomoci je podstatné k efektivnímu fungování sociální práce.

Vliv Marie Riegrové-Palacké přetrvává v teoretických a praktických základech sociální práce, které jsou dodnes součástí systému sociální péče. Její odkaz byl dále rozvíjen a prohlubován, přičemž se stal nepostradatelnou součástí formování moderní české sociální práce. Alice G. Masaryková na něj plynule navázala a svými aktivitami přispěla k tomu, aby se sociální práce stala nejen profesní disciplínou, ale i nástrojem sociální změny.

4.2 Alice Garrigue Masaryková

Alice Garrigue Masaryková (1879–1966) představuje fundamentální postavu formování české, resp. československé sociální práce, jejíž přístup vycházel z hluboké syntézy akademického poznání a empirické analýzy sociálních jevů. Pro své mezinárodní působení byla přezdívána „Lady Bohemia“ (Hurytová, 2018, s.7).

Její životní dráha byla prodchnuta vizí systematické transformace společnosti, která by nefungovala pouze na základě dobročinných iniciativ, ale byla pevně ukotvena v institucionálním rámci a vycházela z odborné reflexe sociálních potřeb.

V období budování nového státu se podílela na formulaci zásadních koncepcí veřejné správy, zdravotní prevence a vzdělávacích struktur, které měly zabezpečit nejen akutní pomoc znevýhodněným skupinám, ale především koncepční změnu v přístupu k sociální problematice. Zásadní byla její snaha překonat dosavadní paternalistické pojetí sociálních služeb a nahradit jej modelem, v němž hrají roli analytická preciznost, metodická propracovanost a propojení teorie s praktickým využitím.

Svou práci vnímala nejen jako odbornou disciplínu, ale jako hluboké etické poslání, což výstižně vyjádřila slovy: “Vždy jsem jednala podle svého nejlepšího přesvědčení, usilovala jsem o to, aby mé skutky byly jasné a srozumitelné, chtěla jsem, aby lidé pochopili, že můj život byl pozitivní..Až jednou někdo posoudí mě spravedlivě, uzná, že jako všichni i já jsem měla chyby, ale, že jsem toužila den ze dne přiblížit se Pravdě a Božství“. (Lovčí, 2007, s. 10).

Tento výrok nejenže dokládá její osobní integritu, ale zároveň reflektuje její postoj k systematickému přetváření sociální reality na základě racionální analýzy a dlouhodobé strategické vize.

Kodymová (2018, s. 26) uvádí, že „o pozdější reformu sociálně zdravotní péče nového státu se výrazně zasloužila Alice Masaryková, která byla motivována silně prosociálním smýšlením i činy otce i matky.“

Alice Garrigue Masaryková vyrůstala v intelektuálně stimulujícím a hodnotově ukotveném prostředí, kde se prolínaly filozofické úvahy o společenské spravedlnosti s politickým pragmatismem. Tomáš Garrigue Masaryk, její otec, byl nejen filozofem a státníkem, ale i neúnavným obhájcem sociálních reforem a emancipace žen. Matka Charlotte Garrigue Masaryková přinesla do rodiny vliv amerického intelektuálního prostředí.

Kde byla sociální práce již etablovanou disciplínou s akcentací nejen na přímou pomoc potřebným, ale i na institucionální změny. Rodinný étos zcela přirozeně formoval její vnímání společenské odpovědnosti jako nejen individuálního, ale především strukturálního fenoménu. Tento hodnotový základ posilovali i její sourozenci.

Jan Masaryk, diplomat a pozdější ministr zahraničních věcí, sdílel s Alicí angažovanost v otázkách humanity a mezinárodní spolupráce. Herbert Masaryk, výtvarník, zase skrze své umění refleктоval sociální realitu své doby.

Olga Masaryková, blízká spolupracovnice prezidentské kanceláře, se podílela na administrativním fungování státní správy, což Alici poskytlo vhled do politického mechanismu nově vzniklé republiky.

Tento intelektuální a sociální kontext ji přirozeně nasměroval k úvahám o nutnosti systematického vzdělávání v oblasti sociální práce a metodického ukotvení sociálních intervencí. Alice Masaryková chápala, že efektivní řešení sociálních otázek nemůže existovat bez pevného vědeckého základu. Na Univerzitě Karlově získala v roce 1903 doktorát z filozofie.

Jak konstatuje Kvapilová (2015) „Alice Masaryková se stala členkou Ženského klubu českého a Spolku akademicky vzdělaných žen, ve kterém v roce 1911 založila „sociologickou sekci“. Její činnost byla velmi prospěšná nejen po praktické stránce, ale i po stránce teoretické, neboť v podstatě suplovala řádné vysokoškolské semináře v tomto oboru.“

Vysokoškolské studium posílilo její schopnosti analytického myšlení, avšak skutečný přelom v jejím profesním směřování přinesl pobyt ve Spojených státech amerických, kde se setkala s moderními metodami sociální práce. Zásadní inspirací pro ni byla Jane Addams, zakladatelka komunitního centra Hull House (první komunitní centrum propojující sociální pomoc, vzdělávání a zdravotní péči). V prostředí amerického sociálního aktivismu se Alice Masaryková seznámila s metodami systematické sociální diagnostiky a empirického výzkumu v oblasti sociálních intervencí, což ji přesvědčilo o nutnosti propojit akademický výzkum s reálnou praxí.

Významnou zkušeností během jejího amerického pobytu byla rovněž spolupráce s YMCA (Young Men's Christian Association), což je křesťanská organizace zaměřená na podporu sociální, kulturní a tělesné výchovy mladých lidí. Alice Masaryková se zajímala o jejich progresivní přístup k sociální práci, který podtrhoval komunitní rozvoj, vzdělávání a

prevenci sociálních problémů. Inspirace aktivitami YMCA ji vedla k hlubšímu pochopení významu komunitní soudržnosti a potřebnosti organizované pomoci, což se později promítlo do činnosti v Československu, zejména při zakládání institucí zaměřených na podporu znevýhodněných skupin obyvatelstva.

Po vzniku samostatného Československa v roce 1918 se Alice Masaryková rapidně zapojila do aktivit zaměřených na zajištění pomoci těm nejvíce zasaženým válkou a sociálními potížemi. Válečná devastace, ekonomická situace i vzrůstající problémy sociálně slabších skupin obyvatelstva si žádaly okamžité reakce. Alice Masaryková začala svou profesní cestu jako členka správní rady organizace Českého srdce, jejímž cílem byla pomoc těm, kteří byli zasaženi válečnými událostmi. Tato organizace poskytovala nejen materiální pomoc, ale i praktické sociální a zdravotní služby pro chudé a zranitelné. Její činnost zahrnovala organizování veřejných sbírek, šíření hygienických návyků a koordinování činnosti dobrovolníků.

Po návratu do Československa se tyto principy staly pilířem jejího přístupu k sociální politice a vzdělávání odborníků v této oblasti. Významným krokem Alice Masarykové bylo, jak Nešpor (2017) konstatuje „ Masaryková spolu s Annou Borkovcovou v roce 1919 založila Vyšší sociální školu, jejímž cílem bylo vychovávat sociální pracovníce.“

Založení sociálně-zdravotního lycea bylo jedním z jejích nejvýznamnějších počínů. Tato instituce představovala první formální vzdělávací program pro sociální pracovníky v Československu. Kurikulum školy bylo koncipováno tak, aby reflektovalo široké spektrum odborných disciplín nezbytných pro efektivní výkon sociální práce. Studenti se vzdělávali v psychologii, sociální patologii, pedagogice, statistice a zdravotní prevenci, přičemž se podtrhovalo propojení teorie s praktickými dovednostmi. Tento model přinesl zásadní změnu ve vnímání sociální práce. Přetvořil ji z oblasti filantropických a charitativních aktivit v regulérní profesní sféru s definovanými standardy a metodologií.

Důležitým aspektem sociální práce v této době byla tzv. „dětská otázka“, která souvisela s rostoucí zaměstnaností žen a jejich nutností hledat práci i mimo domov. To vedlo k nárůstu zanedbávání dětí, které zůstávaly bez dozoru. Alice Masaryková na tento problém reagovala reorganizací sociální práce a přechodem od čistě filantropické činnosti k odborné sociální službě.

Po roce 1919 se Alice Masaryková stala předsedkyní Československého červeného kříže, kde se zaměřila na koncepční proměnu veřejného zdravotnictví. Pod jejím vedením byly zavedeny inovativní programy zdravotní osvěty, prevence nemocí a sociální pomoci.

Podle Kvapilové (2015) se Alice Masaryková významně podílela na publikační a přednáškové činnosti, organizovala konference, podporovala vznik samaritánských spolků, zavádění pojízdných zdravotních stanic. Založila tradici Velikonočních mírů, která je dnes připomínána 8.května jako Světový den Červeného kříže.

Budování infrastruktury pro zdravotní péči zahrnovalo konkrétněji, například sirotčince, azyly pro ženy a děti. Alice Masaryková si rovněž uvědomovala potřebu vyššího vzdělání pro ošetrovatelky a zdravotní personál, a proto podporovala různé vzdělávací programy zaměřené na rozvoj těchto profesí. Vytvoření těchto vzdělávacích institucí mělo dlouhodobý dopad na zajištění kvalitní péče a výše zmíněné zajištění prevenci nemocí.

Jak dále uvádí Lovčí (2007, s. 246), Masaryková akcentovala na problematiku zdravotní prevence a péče o děti, které byly válečnými událostmi zvláště' zasaženy: „Červený kříž měl aktivně působit v oblasti zdravotní prevence a poradenství, napomáhat při likvidaci nebezpečných epidemií, školit dobrovolné ošetrovatelky a zřizovat sirotčince. Některé děti přišly následkem války o oba rodiče. Nezbytným tudíž bylo postaráni se československého státu nebo v něm působící humanitární spolky.”

Alice Masaryková chápala, že zdravotní péče musí být úzce provázána se sociální prací, a proto podporovala vznik zdravotních poraden, očkovacích programů a komunitních center. Tímto přístupem přispěla k transformaci Československého červeného kříže, (dále ČČK) z humanitární organizace v instituci zásadně ovlivňující sociální politiku státu.

Jak uvádí ve své publikaci Lovčí (2007, s. 246), Masaryková vyzdvihovala institucionální podporu, která měla zajišťovat systematickou pomoc nejzranitelnějším skupinám společnosti „Účelem Červeného kříže měla být účinná pomoc lidem, například formou budování sanatorií, v nichž by nejhůře nemocní či chudí a málo majetní občané nalézali potřebnou pomoc”.

Po druhé světové válce se ocitla v exilu, kde se nadále angažovala v mezinárodních organizacích zabývajících se sociálními otázkami. I přesto, že jí politická situace neumožnila návrat do vlasti, její myšlenky byly dále rozvíjeny a adaptovány do evropských modelů sociální politiky.

Alice Garrigue Masaryková se svými aktivitami stala jednou z ústředních postav v rozvoji československé sociální práce. Její činnost přispěla k vytvoření moderního a efektivního systému sociální péče, který byl postaven na základech lidskosti, rovnosti a odborné profesionality. Vzhledem k její práci a její angažovanosti v oblasti sociální pomoci a humanitárních aktivit se sociální práce v Československu stala samostatnou profesí, která má svou nezastupitelnou roli ve společnosti.

Alice Masaryková vytvořila základní metodologii sociální práce v Československu a ovlivnila její podobu nejen na národní, ale i mezinárodní úrovni. Její přístup, propojující akademickou reflexi s konkrétními opatřeními, zůstává živým odkazem pro současné odborníky v oblasti sociální politiky.

Její filozofie sociální spravedlnosti se odráží v markantních principech moderní sociální práce, jako je case management (koordinace individuálních služeb), social policy advocacy (obhajoba sociálních práv) a evidence-based practice (praxe založená na důkazech).

Její životní poslání nejlépe vystihují její vlastní slova „My Čechoslováci máme za symbol svého národa lípu. Lípa, odznak národa, jest složena z nekonečného počtu malých srdcí. Kéž i každý z nás jest svěžím listem – srdcem národa a nestydí se vyznati, že dává je cele do služeb obecného dobra.“ (Lovčí, 2007, s. 440).

Tento výrok je testamentem její hluboké intelektuální a morální integrity, která zůstává inspirací pro současnou i budoucí generaci sociálních pracovníků.

Konceptuální základ, jenž Alice Garrigue Masaryková vytvořila, spočíval v její neúnavné snaze o systematickou transformaci sociální práce. Zanechal hlubokou stopu v podobě pevných institucionálních a vzdělávacích struktur. Masaryková svým přístupem přispěla k etablování sociální práce jako odborné disciplíny, která refletovala nejen individuální potřeby, ale také širší společenské kontexty. Její úsilí o propojení teoretických konceptů s praktickou aplikací vytvořilo rámec pro další rozvoj sociální politiky v meziválečném období a poskytlo prostor pro odborníky, kteří tento obor dále obohacovali o nové přístupy a zkušenosti. Dodnes zůstává její přínos patrný v principech, na nichž je založena současná sociální práce. Tzv. propojování akademického výzkumu s praxí, důraz na komunitní přístup a institucionální ochranu nejzranitelnějších skupin obyvatelstva.

Její filozofie sociální spravedlnosti se odráží v markantních principech moderní sociální práce, jako je case management (koordinace individuálních služeb), social policy advocacy (obhajoba sociálních práv) a evidence-based practice (praxe založená na důkazech).

Na těchto základech stavěla i Marie Krakešová, jejíž profesní dráha a odborné aktivity představovaly nejen pokračování, ale zároveň rozšíření diskurzu sociální práce v návaznosti na proměnlivé společenské podmínky. Marie Krakešová přinesla do této oblasti nové impulzy, reflektující aktuální výzvy své doby. Její přístup se vyznačoval snahou o rozvoj a upevňování struktur, které by poskytovaly systematickou a dlouhodobou podporu znevýhodněným skupinám obyvatelstva.

4.3 Marie Krakešová

Marie Krakešová (rozená Došková) se narodila v roce 1898 do vzdělané, avšak skromné rodiny, kde se akcentovalo na mravní integritu, zodpovědnost a službu druhým. Její otec byl úředník s hlubokým smyslem pro spravedlnost a matka se angažovala v ženských spolcích, které organizovaly pomoc vdovám a sirotkům. Už v dětství tak Marie zažívala kontakt s prostředím, v němž soucit a občanská angažovanost nebyly prázdny pojmami, ale praktickými hodnotami každodenního života.

Josef Krakeš, manžel Marie Krakešové, byl významnou osobností v oblasti sociální práce, zejména v oblasti péče o uprchlíky v Československu. V roce 1924 se oženil s Marií Krakešovou a společně se podíleli na rozvoji sociální péče v Československu. Josef Krakeš byl právníkem a působil na ministerstvu sociální péče, měl vliv na systematizaci sociálních služeb a podporoval teoretické základy sociální práce. Jeho odborné zaměření a systematický přístup byly zásadní pro utváření rámce, v němž Marie Krakešová mohla dále rozvíjet metodiky pro komplexní péči o klienty. Společně vytvořili pevný základ pro moderní sociální práci, zaměřenou na odbornou kvalifikaci a etiku ve vztahu mezi pracovníkem a klientem.

Jako dívka navštěvovala měšťanskou školu, kde vynikala v jazycích a literatuře, ale také projevovala zvýšenou vnímavost k osudům svých spolužaček z méně příznivých poměrů. Její přátelství s dívkami z dělnických a služebnických rodin ji vedlo k přemýšlení o nerovnosti příležitostí a o tom, jak mohou společenské podmínky formovat životní dráhy jednotlivců. První zkušenosti s organizovanou pomocí získala během první světové války, kdy působila jako dobrovolnice při zajišťování potravinové pomoci a ubytování pro uprchlíky. Během této doby se setkala s celou škálou lidského utrpení jako byly například hlad, nemoc, ztráta domova či rodinných příslušníků. Zároveň si uvědomovala, jak důležitá je koordinovaná, odborná a dlouhodobá pomoc.

Tato konfrontace s krizovými životními situacemi jiných, ale i hluboký vnitřní pocit odpovědnosti za svět kolem sebe, ji přivedly k hledání cesty, jak pomoc institucionalizovat a učinit efektivní. Rozhodujícím momentem v jejím životě bylo setkání s Alicí Masarykovou během jednoho z poválečných seminářů o rekonstrukci sociálních služeb. Masaryková v ní rozpoznala výjimečnou osobnost s potenciálem pro systematickou práci a nabídla jí spolupráci v rámci Československého červeného kříže. Právě toto partnerství určilo další směřování Marie Krakešové profesní identity.

Z dobrovolné pomocnice se postupně stala odbornicí, která se podílela na koncepční přeměně sociální práce jako vědecky podložené disciplíny.

Alice Masaryková, spoluzakladatelka Československého červeného kříže, vnesla do sociální práce značnou míru racionality, vědeckosti a humanity. Zasazovala se o institucionální ukotvení sociální péče jako veřejné služby, a nikoli jako projevu dobrovolné dobročinnosti. Právě skrze spolupráci s ní se Marie Krakešová začala seznamovat s principy zahraničních modelů. Především se zasazovala o přístupy americké případové práce a britské komunitní sociální intervence.

Marie Krakešová byla v roce 1923 jmenována vedoucí instruktorkou sociálních pracovníků při Červeném kříži, kde měla na starost výcvikový program pro nové pracovníky. Zde vedla nejen praktická cvičení, ale také přednášky o principech etické péče, metodách šetření v rodinách a významu důvěry v kontaktu s klientem. Ve 30. letech se podílela na budování sítě okresních sociálních středisek a spoluorganizovala první mezioborové kurzy zaměřené na sociální poradenství. Zapojující se do celostátní diskuse o sociálním zabezpečení, publikovala také odborné příspěvky v časopise Sociální revue, kde vyzdvihovala význam analýzy potřeb komunit a tvorby lokálních strategií.

Alice Masaryková podporovala Marii Krakešovou v tom, aby si osvojila nejen praktické dovednosti práce s klientem, ale také širší porozumění sociálním jevům v kontextu rodiny, trhu práce a státní správy. Tímto směrem se rozvíjela Marie Krakešová jako odbornice, která kombinovala porozumění individuálním lidským osudům s analytickým vhledem do společenských struktur, jež tyto osudy rámuje.

Jedním z nejzásadnějších konceptuálních příspěvků Marie Krakešové byla systematizace metod sociální práce. Vymezovala sociální práci jako obor, který vyžaduje teoretickou ukotvenost, praktickou použitelnost a etickou integritu. Její pojetí reflektovalo dobové snahy o přeměnu nahodilé pomoci v odbornou činnost postavenou na struktuře a evidenci.

Je třeba propojit empatii s odborností, respekt s důsledností a připravenost s pružností. Lidský kontakt, pochopení minulosti klienta, a respektování jeho autonomie představují důležité aspekty tohoto přístupu. Celý rámec pomáhá budovat nejen důvěru, ale i cestu k účinné intervenci.

Jak uvádějí Krakešová, Kodymová a Brnula (2018, s. 35), Marie Krakešová již ve 30. letech 20. století reflektovala nerovnoměrnost mezi sociální pomocí a výchovně-sociální péčí, přičemž kritizovala, že se více pozornosti věnovalo péči než konkrétní pomoci. Podle jejího

názoru by „osobní vzájemné působení obou stran mělo být silněji zachyceno v paměti obou účastníků než to, jakým způsobem byla převedena určitá konkrétní pomoc.“

Na přelomu 30. a 40. let vypracovala Marie Krakešová první návrh standardizované metodiky sociální diagnostiky, která byla později využívána v rámci školení městských sociálních odborů. Podílela se na vzniku studijního programu pro sociální pracovníce při Karlově univerzitě a napsala několik interních výukových skript zaměřených na případovou práci, rodinné poradenství a prevenci sociální patologie. Tyto materiály se staly základními výukovými texty v poválečném období, kdy docházelo k novému uspořádání systému sociálních služeb.

Ve svých aktivitách Marie Krakešová navazovala na modely případové práce, které přizpůsobila československému kontextu. Klient v jejím pojetí nebyl pasivním objektem intervence, ale spolupracujícím subjektem s právem na vlastní volbu, důstojnost a zodpovědnost.

Marie Krakešová rovněž reflektovala význam psychologických a pedagogických poznatků, především při práci s dětmi a rodinami. Její metodologie stavěla na poznání osobní historie klienta, rodinné dynamiky, ale i sociálních determinant, jako jsou vzdělání, zaměstnanost nebo kvalita bydlení. Její přístup tak umožňoval komplexní porozumění situaci klienta a byl orientovaný na dlouhodobé řešení, nikoli pouze na akutní zásah.

Marie Krakešová chápala profesní kompetenci jako výsledek kombinace teoretických znalostí, praktických dovedností a osobnostní integrity pracovníka. Aktivně se podílela na formování vzdělávacích programů pro sociální pracovníky a pracovníce.

Působila rovněž jako lektorka na Masarykově státní škole zdravotní a sociální v Praze, kde vedla kurzy zaměřené na rodinnou péči a ochranu mládeže. Marie Krakešová přispěla ke vzniku osnov oboru „sociální péče“ na pedagogických fakultách. Do vzdělávacích plánů prosadila tematické celky, které řešily i otázky morálního rozhodování, rovnosti přístupu k pomoci a kultivaci vztahu mezi pracovníkem a klientem.

V roce 1946 vydala v Praze knihu: Psychogenese sociálních případů: O vzniku sociální úchylnosti. V této práci se zaměřila na vznik sociální úchylnosti a vyvinula psychologickou koncepci případové sociální práce, která vycházela z podrobného studia kazuistik sociálních případů.

Prosazovala zařazení podstatných disciplín jako je právo, psychologie, sociologie a etika do výukových plánů. V jejím pojetí nebyl vzdělaný pracovník pouze technikem sociální pomoci, ale také reflektujícím profesionálem, schopným eticky zvažovat důsledky svých rozhodnutí. Marie Krakešová se rovněž angažovala v reformě péče o děti bez domova, přičemž spolupracovala s ženskými odbory i mezinárodními misemi. Společně s odborníky ze Švédska a Švýcarska pracovala na návrhu standardů pro dětské domovy a přechodné pěstounské péče.

Marie Krakešová prosazovala komplexní pojetí sociální práce, ve kterém jednotlivé profesní oblasti (zdravotnictví, školství, soudnictví). Nejsou oddělené, ale tvoří síť podpůrných systémů. Tento přístup anticipoval současné modely tzv. interdisciplinární spolupráce, kde je klient v centru a jednotliví odborníci tvoří koordinovaný tým.

Zvláštní pozornost věnovala práci s rodinou, krizovým situacím a ochraně ohrožených dětí. Podílela se na vybudování sítě poraden při okresních sociálních odborech a podporovala terénní práci s rodinami, která byla v době jejího působení stále spíše výjimkou.

Marie Krakešová byla zároveň kritická k byrokratizaci sociální práce a zdůrazňovala význam reflexe, komunikace a evaluace efektivity služeb. Její pojetí institucionální změny nevnímalo reformu jako cíl, ale jako trvalý proces přizpůsobování praxe měnícím se potřebám společnosti.

Marie Krakešová představuje osobnost, jejíž odborná činnost výrazně předběhla svou dobu. Nejenže pomáhala etablovat sociální práci jako svébytnou disciplínu, ale zároveň formulovala vizi, která zůstává inspirativní i v 21. století.

Jak uvádějí Krakešová, Kodymová a Brnula (2018, s. 185), v práci Marie Krakešové lze nalézt základy mnoha současných postupů v sociální práci, zejména díky jejímu komplexnímu propojení teorie, praxe a přípravy profesionálů. Významným prvkem byla i její práce na „laboratořích“ – klinikách, které potvrzují její roli zakladatelky české školy sociální práce.

Její „mezologické“ pojetí, tedy přístup zaměřený na porozumění vztahům mezi jedincem a jeho prostředím, je doposud základem mnoha modelů případové práce a komunitní intervence. Respekt k autonomii klienta, propojení teorie s praxí a schopnost chápat sociální práci jako součást širšího systému veřejných služeb představují trvalé hodnoty, které Marie Krakešová pomohla definovat.

V současné době, kdy se sociální práce vyrovnává s výzvami spojenými s migračními pohyby, digitalizací péče a narůstajícími psychickými zátěžemi klientů, nacházejí její koncepty nové uplatnění. Zvláště její přístup k posilování kompetencí klienta, systematické poradenství, multidisciplinární spolupráci a rozvoj komunitních služeb představují strategii, která je i dnes považována za základní rámec účinné sociální intervence.

Marie Krakešová tak nepřispěla pouze k rozvoji metod a struktur. Vytvořila model angažované, vědomé a odpovědné sociální práce, která nadále formuje současné i budoucí generace odborníků.

5 Motivační podněty

Motivací k realizaci vlastního anketního šetření byla snaha ověřit některé důležité skutečnosti, které vyplynuly z předchozího promýšlení a zpracování tématu. Anketa se zaměřila na to, jak je v České republice vnímána profesionalizace systému sociální práce, jaký význam je přisuzován odborné kvalifikaci a zda jsou dostatečně reflektovány osobnosti, které se historicky podílely na utváření tohoto oboru.

Anketa byla zvolena jako vhodný nástroj pro zachycení postojů pracovníků v sociálních službách, kteří mají s výkonem této profese dlouhodobou zkušenost. V následující části je představena metodologie šetření, popis respondentů, struktura dotazníku a výsledky, které slouží jako podklad pro zodpovězení výzkumných otázek.

5.1 Anketní šetření

Tato část práce představuje metodologii zvoleného výzkumného šetření, jeho cíl, průběh, cílovou skupinu respondentů a způsob vyhodnocení dat. Anketní šetření bylo realizováno v rámci empirického zkoumání názoru odborníků na profesionalizaci sociální práce v České republice.

Cílem ankety bylo zjistit, zda pracovníci v sociálních službách vnímají systém sociální práce jako profesionální, jaké mají povědomí o jeho historickém vývoji, a zda vnímají přínos významných osobností, které se na jeho formování podílely.

Respondenty tvořili pracovníci centra sociálních služeb v Praze, se kterými jsem se setkala v rámci odborné praxe. Z důvodu absence formálně právního souhlasu není konkrétní instituce v práci uvedena. Všichni zúčastnění pracují v oboru déle než pět let a zastávají různé pozice v rámci sociálních služeb.

Zvolenou metodou byl kvantitativní přístup realizovaný formou anonymního anketního šetření. Tato metoda umožňuje získat větší množství dat v krátkém čase a zároveň díky anonymitě podporuje upřímnost odpovědí respondentů.

Před samotným sběrem dat bylo provedeno pilotní šetření na vzorku 10 osob. Cílem pilotáže bylo ověřit srozumitelnost formulace otázek a časovou náročnost vyplnění. Na základě zpětné vazby byl anketní dotazník upraven.

Sběr dat probíhal od 28. 2. 2025 do 15. 3. 2025. Anketní dotazník byl nejprve osobně prezentován v objektech sociálního centra, kde byl též fyzicky k dispozici na dvou distribučních místech. Distribuce dotazníku následně proběhla elektronicky prostřednictvím e-mailu. Dotazník byl doprovázen průvodním dopisem (viz Příloha č. 1).

Anketní dotazník obsahoval celkem 7 otázek – šest uzavřených a jednu polouzavřenou. (viz Příloha č. 2). Všechny otázky směřovaly k tématu profesionalizace sociální práce v českém prostředí. Celkem se do výzkumu zapojilo 70 respondentů.

5.2 Výstupy z ankety

Z celkového počtu 70 distribuovaných anketních lístků bylo v požadovaném termínu vráceno 53 vyplněných. Návratnost tedy činila 75,7%. Všichni respondenti odpověděli na všech 7 otázkách. (viz Příloha č. 3). Následuje přehled jednotlivých otázek a shrnutí odpovědí.

1. otázka: Shodujete se s názorem, že je v Česku zaveden profesionální systém sociální práce?

Na tuto otázku odpovědělo kladně 45 respondentů, což představuje 84,9 % relativní četnosti. Záporně odpovědělo 8 respondentů (15,1 %). Žádný z respondentů nezvolil možnost „nevím, nedovedu posoudit“.

2. otázka: Souhlasíte s tvrzením, že systém sociální práce byl profesionálně konstituován před více než 100 lety?

Ano odpovědělo 49 respondentů (92,4 %), 3 respondenti uvedli „nevím, nedovedu posoudit“ (5,7 %) a pouze 1 respondent odpověděl „ne“ (1,9 %).

3. otázka: Domníváte se, že je nutná specifická kvalifikace pro působení v systému sociální práce?

„Ano“ uvedlo 38 respondentů (71,7 %) „nevím, nedovedu posoudit“ zvolilo 7 respondentů (13,2 %) a „ne“ uvedlo 8 respondentů (15,1 %).

4. otázka: Myslíte si, že nedílnou součástí systému sociální práce má být specializované vzdělávání?

Tuto možnost zvolilo 41 respondentů (77,4 %). Možnost „nevím, nedovedu posoudit“ a „ne“ zvolilo shodně po 6 respondentech (11,3 %).

5. otázka: Zastáváte názor, že je český systém sociální práce plně rozvinut?

Odpověď „ano“ uvedlo 25 respondentů (47,2 %), „ne“ uvedlo 24 respondentů (45,3 %) a 4 respondenti zvolili možnost „nevím, nedovedu posoudit“ (7,5 %).

6. otázka: Jsou podle Vás osobnosti, které se významně podílely na formování české sociální práce, dostatečně prezentovány?

„Ano“ zvolilo 17 respondentů (32,1 %), „ne“ uvedlo 34 respondentů (64,1 %) a „nevím, nedovedu posoudit“ zvolili 2 respondenti (3,7 %).

7. otázka: Které osobnosti měly zásadní vliv na formování českého systému sociální práce?

Otázka č. 7 umožnila účastníkům vyjádřit svůj názor na pět konkrétních osobností, které se podílely na rozvoji české sociální práce.

Tomáše G. Masaryka jako významnou osobnost označilo 19 respondentů (35,8 %), zatímco 31 respondentů (58,5 %) uvedlo, že si nejsou jisti, a 3 dotázaní (5,7 %) jeho přínos nezaznamenali.

V případě Alice G. Masarykové odpověděli kladně pouze 2 účastníci (3,7 %), největší část, konkrétně 47 respondentů (88,7 %) - nedokázala její vliv posoudit a zbývajících 4 respondentů (7,5 %) uvedli zápornou odpověď.

Na otázku týkající se Marie Krakešové odpověděli pozitivně 3 respondenti (5,7 %), nejvíce oslovených – 47 respondentů (90,5 %) – označilo možnost „nevím“ a 2 respondenti (3,8 %) tuto osobnost neoznačili.

Olgu Havlovou označilo 16 osob (30,2 %) jako důležitou postavu v dějinách sociální práce, 36 respondentů (67,9 %) si nebylo jisto, a 1 respondent (1,9 %) uvedl nesouhlas.

Z uvedených výsledků vyplývá, že většina respondentů považuje systém sociální práce za profesionálně ustavený a historicky ukotvený. Velká část respondentů zdůrazňuje význam kvalifikace a specializovaného vzdělávání. Poměrně znepokojivým zjištěním je nízké povědomí o historických osobnostech v oblasti sociální práce, zejména ženách. To poukazuje na nedostatečnou prezentaci těchto osobností v rámci odborného diskurzu i vzdělávání.

5.3 Shrnutí praktické části

Empirická část této práce se zaměřila na zjištění, jak pracovníci v oblasti sociálních služeb vnímají profesionalizaci systému sociální práce v České republice, jeho historické ukotvení a přítomnost významných osobností v kolektivním vědomí odborné veřejnosti.

Z celkového počtu 70 oslovených respondentů bylo zpět doručeno 53 vyplněných anketních lístků. Žádný z nich nebyl vyřazen pro neúplnost či nesrozumitelnost, a všechny tak byly zahrnuty do následného vyhodnocení.

Z provedeného šetření vyplynulo několik důležitých informací a také potenciální doporučení. Prvním významným poznatkem je zjištění, že většina respondentů se shoduje v názoru, že v České republice existuje zavedený profesionální systém sociální práce, který byl konstituován již před více než sto lety. Relativní četnosti odpovědí u těchto dvou oblastí se pohybovaly v rozmezí 84,9 % až 92,4 %, což svědčí o vysoké míře konsenzu mezi pracovníky v praxi.

Dále se ukázalo, že respondenti v převážné většině vnímají jako nezbytný předpoklad pro výkon práce v tomto oboru specifickou kvalifikaci, a zároveň považují specializované vzdělávání za nedílnou součást systému. U těchto otázek byly zjištěny hodnoty relativní četnosti v rozpětí od 71,7 % do 77,4 %.

Pokud jde o názor na úplnost a rozvinutost českého systému sociální práce, odpovědi byly značně rozdělené. Kladně se vyjádřilo 47,2 % respondentů, zatímco 45,3 % zastává opačný názor. Zbýlých 7,5 % uvedlo, že se k otázce nedokáže vyjádřit. Tato polarizace poukazuje na rozdílné zkušenosti a možnou existenci systémových rozdílů v rámci jednotlivých zařízení či regionů.

Za obzvláště podnětné lze považovat zjištění, které se týká prezentace osobností, jež se významně podílely na formování české sociální práce. Celkem 64,1 % respondentů je přesvědčeno, že tyto osobnosti nejsou v odborném prostředí dostatečně zviditelňovány. Z konkrétních jmen pak dosáhli vyššího uznání především Tomáš G. Masaryk, Olga Havlová a Edvard Beneš. Přesto zůstává ne zcela uspokojivou skutečností, že v odpovědích na otázku č. 7 převládala volba „nevím, neumím posoudit“, což může být důsledkem nedostatečné edukace v oblasti dějin sociální práce.

Právě tato skutečnost byla jedním z motivujících faktorů k volbě tématu této práce. Výzkum naznačil, že oblast historického vědomí v sociální práci zůstává v pozadí odborného zájmu, přestože by mohla významně přispět k posílení profesní identity i k reflexi současné praxe.

V závěru je možné konstatovat, že respondenti vnímají sociální práci jako obor s hlubokými kořeny, jehož další rozvoj však vyžaduje systematické úsilí nejen v oblasti profesionalizace, ale i v oblasti historického povědomí a kulturního ukotvení oboru.

Závěr

Předložená bakalářská práce je zaměřena na vývoj sociální práce, na teoretická a historická východiska a zejména na významné osobnosti, které se podílely na formování sociální práce jako vědního oboru. Sociální práce je dynamicky se rozvíjející disciplínou, která propojuje teoretické poznání s praktickou pomocí a je založena na respektu k lidské důstojnosti, spravedlnosti a solidaritě. Její vývoj je úzce spjat s proměnami společenských struktur, institucí a potřeb jednotlivců i skupin.

V teoretické části je sociální práce nejprve představena jako vědecká disciplína, studijní obor a praktická profese. Dále věnuji pozornost historickému vývoji od raných forem pomoci přes charitativní iniciativy až po institucionální rozvoj.

Sociální práce se nejprve formovala pod výrazným vlivem církve a tradičních forem pomoci. Základním principem bylo tzv. domovské právo, které zavazovalo obce pečovat o své chudé a potřebné. Toto právo však často vedlo k segregaci a stigmatizaci chudých, kteří byli vnímáni jako břemeno pro společnost.

Postupně můžeme zaznamenat snahy o profesionalizaci sociální práce, například se jedná o vznik ošetřovatelských řádů. Teprve konec 19. století však přináší rozvoj filantropického hnutí a můžeme zaregistrovat první diskuse o sociální reformě, které však byly přerušeny v důsledku vypuknutí prvního světového válečného konfliktu.

Vývoj sociální práce se dále významně dynamizuje v poválečném období, a to i přes složitou ekonomickou a politickou situaci. Nejen nově vzniklé státy, včetně Československa, se musely vypořádat s traumaty do té doby nevídaného světového válečného konfliktu. Musely tak být intenzivně řešeny zejména sociální problémy a vysoká nezaměstnanost. V této době se však také počínají formovat základy moderní sociální práce, která se svým způsobem odklání od dřívějšího "jen charitativního modelu". Určujícím prvkem tohoto přístupu se tak stává snaha o profesionalizaci sociální práce. Vznikají první sociální školy, poskytující nejen systematické vzdělávání, ale rovněž praktickou výuku. Sociální pracovníci tak již mohou získávat odbornou kvalifikaci. Toto období je též epochou nových přístupů k sociální práci. Ta se nyní zaměřuje na individuální potřeby klientů a jejich zapojení do řešení vlastních problémů. Začíná se prosazovat tzv. "case work" metoda, která zdůrazňuje individuální přístup k jednotlivým případům a důkladnou analýzu sociální situace klienta. Poprvé jsou kodifikovány zákony, které se týkají například podpory v nezaměstnanosti, sociálního pojištění a ochrany dětí a mládeže. Vznikají specializované instituce, které se věnují péči o ohrožené skupiny, např. pro děti z chudých rodin jsou zřizovány dětské ozdravovny a jesle.

Financování sociální péče začíná být vícezdrojové, včetně státního rozpočtu, místních samospráv, dobročinných sbírek a příspěvků od soukromých dárců. V tomto období se rovněž začal formovat systém sociálního pojištění, který se stal důležitým zdrojem financování sociálních dávek.

Vývoj sociální práce byl přerušen v důsledku nového válečného konfliktu a kontinuitu se podařilo navázat až po roce 1989. Česká sociální práce se v rámci širších evropských trendů opět profesionalizuje, buduje své instituce a hodnotově se obnovuje.

Těžištěm bakalářské práce zůstávají kapitoly věnované osobnostem, které zásadním způsobem ovlivnily podobu sociální práce. Nejprve se zabývám klíčovými postavami světové sociální práce: Mary E. Richmond, Jane Addams a Octavií Hill, v následující části se soustředím na významné české představitelky: Marii Riegrovou-Palackou, Alici G. Masarykovou a Marii Krakešovou.

Zde jsem usilovala o přiblížení přínosu vybraných osobností ke vzniku a dějinnému vývoji oboru sociální práce. Zůstává ale faktem, že vzhledem k rozsahu práce a k mnohosti zapojení významných osobností muselo být při zpracování této tematiky nutně uplatněno výběrové hledisko.

Toto hledisko jsem koncipovala prostřednictvím praktické části práce. Určujícím kritériem byly výsledky anketního šetření, které zjišťovalo, jak pracovníci v sociální sféře vnímají historické souvislosti své profese, jaké osobnosti považují za inspirativní a jak hodnotí význam vzdělání a odborné přípravy. Cílem bylo umožnit propojení historického kontextu s aktuální praxí a nabídnout reflexi vývoje sociální práce v českém prostředí ve vztahu k jejím hodnotám, tradici a současnému profesnímu směřování.

Samotná volba zařazení konkrétních osobností vychází z dat získaných realizací vlastního anketního šetření v rámci této části práce. Je patrné, že u všech zařazených osobností se propojují jejich životní příběhy se zcela konkrétní činností na poli sociální práce. Významně zde tak vystupuje do popředí zjištění, že působení v oblasti sociální práce nemůže a nesmí být jen "pouhým" povoláním, ale přímo, bez jakékoliv nadsázky, vykazuje též atributy poslání.

Vývoj sociální práce v dílčím retrospektivním pohledu je rovněž senzitivní připomínkou lidských osudů a empatických sociálních inovací, které v mnohém přesáhly svou dobu.

Nakonec tedy zůstává pochopitelným, že takto pojaté zpracování vybrané tematiky může mít a má charakter pouze dílčího pohledu, neboť tematika profesionalizace oboru sociální práce se tímto zdaleka vůbec nevyčerpává a oblast sociální práce ve své mnohosti otázek, přístupů a pohledů si zaslouhuje v mnohých ohledech další zpracování.

Seznam použité literatury

- BRNULA, Peter. *Sociální práce: dejiny, teória a metódy*, Bratislava: Iris 2013, ISBN 978-80-89238-77-4
- BRNULA, Peter., Laštovková J., Štyvarov D., Hickischová M., *Dějiny sociální práce - souvislost minulosti a současnosti v pomoci a ve vzdělávání*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně 2016, ISBN 978-80-7561-012-6
- ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Marie Riegrová, rodem Palacká: její život a skutky*. V Praze: Národní tiskárna a nakladatelstvo, nákladem obce pražské, 1892.
- KELLY, Matthew. Octavia Hill. In: *The Women Who Saved the English Countryside*. Yale University Press, 2022. ISBN 0300232241.
- KODYMOVÁ, Pavla. Historie české sociální práce v letech 1918-1948. V Praze: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2256-9.
- KODYMOVÁ, Pavla a HONSŮ, Renata. *Věra Pohlová: sociální práce a život ve 20. století*. Praha : Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4564-3.
- KRAKEŠOVÁ, Marie; KODYMOVÁ, Pavla a BRNULA, Peter. *Sociální kliniky: z dějin sociální práce a sociálního školství*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4300-7.
- KŘÍŽOVÁ, Eva. *Sociální práce v mezioborové perspektivě*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-5076-0.
- LOVČÍ, Radovan. Alice Garrigue Masaryková: život ve stínu slavného otce. Opera
- MÁTEL, Andrej. *Teorie sociální práce I: sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor*. Praha: Grada Publishing, 2019. ISBN 978-80-271-2220-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9.
- MOSKOP, Wynne Walker. *Jane Addams on inequality and political friendship*. New York, NY: Routledge, 2019. ISBN 1-351-39932-2.

- NOVOTNÁ, Věra a SCHIMMERLINGOVÁ, Věra. *Sociální práce její vývoj a metodické postupy*. Praha: Univerzita Karlova, 1991. ISBN 80-7066-483-5.
- SHIELDS, Patricia M.; HAMINGTON, Maurice a SOETERS, J. *The Oxford handbook of Jane Addams*. New York, NY: Oxford University Press, 2023. ISBN 0-19-754452-5.
- Social Diagnosis: By Mary Ellen Richmond, ISBN: 978-0801492607
- ŠEDIVÝ, Jiří, Úvod do sociální práce, interní dokument HTF UK Praha, 2021.
- ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Vyd. 2., v Sociologickém nakl. 1. Studijní texty. Praha: Sociologické nakladatelství (slon), 2004. ISBN 80-85850-69-9
- BAIGENT, Elizabeth a COWELL, Ben. *'Nobler imaginings and mightier struggles': Octavia Hill, social activism and the remaking of British society*. London: Institute of Historical Research, 2016. ISBN 1-909646-58-X.
- Zákon č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách*
- ZÁMEK, David; FIRŠTOVÁ, Jana. *Quo Vadis, sociální práce ČR ?* Vydání: první. Praha: Institut pro veřejnou správu Praha, 2017. ISBN 978-80-86976-46-4.

Odborné elektronické zdroje

KODYMOVÁ, Pavla, 2018. Propojení americké a československé sociální práce na území Čech v letech 1918–1936 prostřednictvím aktivit Alice Masarykové [online]. Časopis Sociální práce, [cit.2025-19–34] Dostupné z: <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2018-5.pdf>

NEŠPOR, Zdeněk, 2017. Masaryková Alice [online]. Sociologická encyklopedie, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [cit.2025-01-01] Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Masaryková_Alice

HURYTOVÁ, Ivana, 2018. Alice Masaryková [online]. Nová Akropolis - mezinárodní organizace [cit.2025-07-08] Dostupné z: https://www.akropolis.cz/bulletin/102/bulletin_Nova_Akropolis_102.pdf

KVAPILOVÁ, Bára, 2015. Vliv Alice G. Masarykové na vývoj československého ošetrovatelství [online]. Florence odborný časopis pro nelékařské zdravotní pracovníky [cit.2025-01-01] Dostupné z: <https://www.florence.cz/casopis/archiv-florence/2015/9/vliv-alice-g-masarykove-na-vyvoj-ceskoslovenskeho-osetrovatelstvi/>

BALÁŽ, Roman, 2011. Marie Riegrová-Palacká: Matka chudiny [online]. Časopis Sociální práce, [cit.2025-22–23] Dostupné z: <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2011-4.pdf>

BÍMOVÁ Eva, 2018. Marie Riegrová-Palacká [online]. Nová Akropolis - mezinárodní organizace, [cit.2025-07-10] Dostupné z: https://www.akropolis.cz/bulletin/105/bulletin_Nova_Akropolis_105.pdf

DROCÁR Jan, 2023. Palacká, Marie *1833 † 1891 [online]. Historická šlechta, [cit.2025-01-01] Dostupné z: <https://www.historickaslechta.cz/osobnosti/palacka-marie-1833-†-1891/>

Přílohy

Příloha č.1: Průvodní dopis anketního šetření

Příloha č.2: Anketní šetření

Příloha č.3: Vyhodnocení anketního šetření

Příloha č. 1:

Vážení respondenti,

jsem studentkou 3. ročníku Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy, oboru Sociální a charitativní práce. V rámci přípravy své bakalářské práce na téma: Historie a významné osobnosti v oblasti sociální práce, provádím anketní šetření. Ráda bych vás touto formou požádala o zodpovězení níže uvedených otázek. Vaše odpovědi budou sloužit jako cenný podklad pro mou práci.

Vyplněný anketní lístek prosím zašlete elektronicky na e-mail do 15.3.2025.

V případě dotazů mě můžete kontaktovat na e-mailu či telefonu uvedeném níže.

Email: polakovakarolina854@gmail.com

Telefon: 777 444 285

Předem děkuji za vaši ochotu a spolupráci.

S pozdravem

Karolína Poláková

HTF UK, obor Sociální a charitativní práce

Příloha č. 2:

Příloha č. 2: Anketní šetření

Anketní šetření			
Pro účely bakalářské práce na téma: Historie a významné osobnosti v oblasti sociální práce			
Znění otázek	ANO	NEVÍM, NEUMÍM POSOUDIT	NE
Zaškrtnutím vyberte prosím vaši volbu			
1. Shodujete se s názorem, že je v Česku zaveden profesionální systém sociální práce?			
2. Souhlasíte s tvrzením, že systém sociální práce byl profesionálně konstituován před více než 100 lety?			
3. Domníváte se, že je nutná specifická kvalifikace pro působení v systému sociální práce?			
4. Myslíte si, že nedílnou součástí systému sociální práce má být specializované vzdělávání?			
5. Zastáváte názor, že je český systém sociální práce plně rozvinut?			
6. Jsou podle Vás osobnosti, které se významně podílely na formování české sociální práce, dostatečně prezentovány?			
7. Které osobnosti měly zásadní vliv na formování českého systému sociální práce?	Zaškrtnutím vyberte prosím vaši volbu		
Tomáš G. Masaryk			
Alice G. Masaryková			
Marie Krakešová			
Olga Havlová			
Edvard Beneš			

Vyplněný anketní lístek prosím zašlete na email: polakovakarolina854@gmail.com

Příloha č. 3:

Příloha č. 3: Vyhodnocení anketního šetření

Anketní šetření (téma: Historie a významné osobnosti v oblasti sociální práce)						
Absolutní a relativní četnost odpovědí, celkem 53 respondentů	ANO		NEVÍM, NEUMÍM POSODIT		NE	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
1. Shodujete se s názorem, že je v Česku zaveden profesionální systém sociální práce?	45	84,9%	0	0,0%	8	15,1%
2. Souhlasíte s tvrzením, že systém sociální práce byl profesionálně konstituován před více než 100 lety?	49	92,4%	3	5,7%	1	1,9%
3. Domníváte se, že je nutná specifická kvalifikace pro působení v systému sociální práce?	38	71,7%	7	13,2%	8	15,1%
4. Myslíte si, že nedílnou součástí systému sociální práce má být specializované vzdělávání?	41	77,4%	6	11,3%	6	11,3%
5. Zastáváte názor, že je český systém sociální práce plně rozvinut?	25	47,2%	4	7,5%	24	45,3%
6. Jsou podle Vás osobnosti, které se významně podílely na formování české sociální práce, dostatečně prezentovány?	17	32,1%	2	3,8%	34	64,1%
7. Které osobnosti měly zásadní vliv na formování českého systému sociální práce?						
Tomáš G. Masaryk	19	35,8%	31	58,5%	3	5,7%
Alice G. Masaryková	2	3,8%	47	88,7%	4	7,5%
Marie Krakešová	3	5,7%	48	90,5%	2	3,8%
Olga Havlová	16	30,2%	36	67,9%	1	1,9%
Edvard Beneš	10	18,9%	28	52,8%	15	28,3%

Údaje jsou zaokrouhleny na jedno desetinné místo